

Geografska regionalizacija Afrike

Spreminjanje podnebja v Afriki -

Ključen razvojni izziv

Nemirni afriški kontinent -

Geografski vidiki kriznih območij v Afriki

Regionalna geografija Afrike -

Pogled na izobraževanje in učna gradiva

Afrika!

V letu, ki se je ravno izteklo, smo veliko slišali o Afriki. Arabske vstaje, suša, nova država Južni Sudan, uporniki iz Darfurja, medverski in medetnični spopadi so bili vsakodnevne teme v medijih. Zato smo se v uredniškem odboru odločili, da pripravimo tematsko številko o Afriki: o njenih geografskih značilnostih, predvsem pa o sedanjih in prihodnjih izzivih.

K sodelovanju smo povabili štiri avtorje, ki so pripravili aktualne članke, več kot primerne za uporabo v šoli, pa tudi na fakulteti. V njih so izpostavljene geografske vsebine, ki zanimajo Afriko: problematika regionalizacije, podnebne spremembe in krizna območja. K temu naboru je dodan članek, ki analizira položaj predmeta Regionalna geografija Afrike v celotni vertikali izobraževanja, predstavlja pa tudi študijska gradiva za poučevanje, raziskovanje in učenje o Afriki.

V članku dr. Jerneja Zupančiča o kriznih območjih v Afriki je omenjena tudi Libija. Leta 2007 sem si jo ogledal v okviru prvomajske ekskurzije Ljubljanskega geografskega društva. To je bil moj prvi stik z arabsko Afriko in Libijo. In kar sem videl, me je navdušilo:

Široke avenije na poti iz letališča do hotela v središču Tripolija so dajale zelo ameriški vtis. Leptis Magna, ki je bilo eno izmed treh najpomembnejših antičnih mest v današnji Libiji in je blestelo predvsem v času, ko je njen meščan Septim Sever postal rimski cesar, je pokazala svoje antično drobovje: ostanke term, bazilike in foruma. Na poti tja smo občudovali menjavanje oljčnih nasadov in njiv z žitom. Zelena barva, ki je bodla v oči na namakanih poljih, je bila pravo nasprotje redkemu rjavemu sredozemskemu rastju. Gorovje Akakus na jugozahodu Libije je povsem drugačno od našega razumevanja gora. Gre namreč za staro, iz peščenjaka zgrajeno gorovje, ki se stopnjasto dviguje. Potepanje po gorovju sem si zapomnil predvsem po stenskih slikarijah, ki so posredno prikazovale spremembe v podnebnju Sahare, po čudovitih barvah, zlasti ob sončnem zahodu, po kosilu v senci zaradi eolske erozije razjedene skalne gmote in po prenočevanju v šotorih sredi puščave. Vožnja do Ghadamesa, stare karavanske postojanke na meji z Alžirijo je bila prav nenavadna. Med vožnjo po prodni puščavi Hamadi al Hamri se pokrajina več ur ni prav nič spremenila...

V imenu uredniškega odbora, sodelavcev Geografskega obzornika in v svojem imenu vam v letu 2012 želim zdravja, uspeha in sreče. Ne bojmo se sprememb!

Ostanite z nami!

Simon Kušar, urednik

GEOGRAFSKI OBZORNIK

strokovna revija za popularizacijo geografije

Izdajatelj: **Zveza geografov Slovenije,**

Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

Za izdajatelja: **dr. Stanko Pelc**

ISSN: **0016-7274**

Odgovorni urednik: **dr. Simon Kušar**

Uredniški odbor: **Maja Besednjak,**

dr. Dejan Cigale, Primož Gašperič, Mojca Ilc Klun,

dr. Irena Mrak, mag. Miha Pavšek,

dr. Irma Potočnik Slavič, dr. Mimi Urbanc,

ddr. Ana Vovk Korže, dr. Igor Žiberna

Upravnik revije: **Primož Gašperič**

Lektoriranje: **Tea Erjavec**

Elektronski naslov uredništva:

geografski.obzornik@gmail.com

Medmrežje: **<http://zgs.zrc-sazu.si/Publikacije/>**

Geografskiobzornik/tabid/302/Default.aspx

Tisk: **Tiskarna Oman**

Finančna podpora: **Ministrstvo za šolstvo in šport**

Cena: **2,7 €**

Transakcijski račun: **02010-0014166331**

Nova Ljubljanska banka, d.d., Ljubljana,

Trg republike 2, 1000 Ljubljana

Izhaja 4-krat letno kot enojna ali dvojna številka.

Geografski obzornik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugod.

Uredništvo si pridružuje pravico do (ne)objave, krajšanja, delnega objavljanja prispevkov v skladu z uredniško politiko in prostorskimi možnostmi.

Prispevke pošljite natisnjene in po elektronskem mediju na naslov in elektronsko pošto uredništva.

Poslanih prispevkov ne vračamo. Revija je vključena v

SCOPUS.

GEOGRAPHIC HORIZON

professional magazine for popularization of geography

Publisher: **Association of Slovenian Geographers,**

Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia

For the publisher: **Stanko Pelc**

ISSN: **0016-7274**

Editor: **Simon Kušar**

Editorial board: **Maja Besednjak, Dejan Cigale,**

Primož Gašperič, Mojca Ilc Klun, Drago Klavžnik,

Miha Koderman, Irena Mrak, Miha Pavšek,

Irma Potočnik Slavič, Mimi Urbanc,

Ana Vovk Korže, Igor Žiberna

Administrator: **Primož Gašperič**

Lector: **Tea Erjavec**

E-mail: **geografski.obzornik@gmail.com**

www: **<http://zgs.zrc-sazu.si/Publikacije/>**

Geografskiobzornik/tabid/302/Default.aspx

Print: **Oman**

Financial support: **Ministry of Education and Sport**

Price: **2,7 €**

Bank account: **02010-0014166331**

Nova Ljubljanska banka, d.d., Ljubljana,

Trg republike 2, 1000 Ljubljana, Slovenia

The magazine is indexed in SCOPUS.

Fotografija na naslovnici:
AFRIKA – ZIBELKA ŽIVLJENJA.

Avtorica:
KATJA VINTAR MALLY

Franc Lovrenčak
Geografska regionalizacija Afrike _____ 4

Katja Vintar Mally
**Spreminjanje podnebja v Afriki -
Ključen razvojni izziv** _____ 9

Jernej Zupančič
**Nemirni afriški kontinent -
Geografski vidiki kriznih območij v Afriki** _ 19

Ana Vovk Korže
**Regionalna geografija Afrike - Pogled na
izobraževanje in učna gradiva** _____ 29

Barbara Vodopivec
**Nova destinacija: odgovornost - Odgovorni turizem
v Burkina Fasu** _____ 34

Primož Pipan, Andrej Bandelj
**Ekskurzije Ljubljanskega geografskega društva
v letu 2011** _____ 35

Matej Ogrin
Matjaž Napokoj, 2011: Šrilanka _____ 37

Geografska regionalizacija Afrike

IZVLEČEK

V prispevku je zajeta problematika geografske regionalizacije Afrike. Pri taki regionalizaciji se je dobro opirati na fizičnogeografske kriterije, upoštevati pa je potrebno tudi kulturnogeografske poteze, ki prihajajo do izraza v tipu pokrajine. Afriko lahko razčlenimo samo po fizičnogeografskih dejavnikih ali pa upoštevamo še političnogeografske in omejujemo regije po državnih mejah. Imena regij se v veliki večini nanašajo na strani neba.

Ključne besede: geografska regionalizacija, Afrika, regionalna geografija, imena regij.

ABSTRACT

Geographical regionalization of Africa
The article discusses geographical regionalization of Africa. From the point of view of regionalization it is of great importance to take physical geographical criteria into account as well as social geographical features which are expressed in a certain type of the landscape. Africa can only be divided according to physical geographical criteria; political geographical criteria can be applied with state borders determining the regions. Regions to a great extent owe their name to cardinal directions.

Key words: geographical regionalization, Africa, regional geography, name of the regions.

Avtor besedila:

FRANC LOVRENČAK, dr. geogr.

Kogojeva 4, 1000 Ljubljana

E-pošta: franc.lovrencak@guest.arnes.si

Avtor fotografije:

SIMON KUŠAR

COBISS I.04 strokovni članek

Pojem regionalizacija je dokaj širok in se uporablja v različnih strokah. V našem primeru gre za geografsko regionalizacijo, ki jo opredelimo kot delitev ozemlja na regije (pokrajinske enote) ali tudi kot postopek členitve ozemlja na regije (16). Regionalizacija oziroma ločevanje regij med seboj je včasih problematično, zlasti zaradi črte, ki jo potegnemo kot mejo med regijami, saj ponavadi ne gre za ozko mejo, marveč bolj ali manj širok prehodni pas med posameznimi pokrajinskimi entotami. To velja pri naravnogeografskih regionalizacijah. Zelo pogosto pa se za razmejitev regij uporabijo kar državne meje in se po njih potegne tudi meja med regijami. Kljub določenim slabostim pa je geografska regionalizacija ena najpomembnejših nalog regionalne geografije. Nobena druga veda ne razčlenjuje velikih, srednjih ali majhnih delov Zemlje na določene pokrajinske enote – regije, ki imajo samosvoje značilnosti. Tako lažje razumemo procese in dogajanja, ki potekajo v njih. Zato morajo biti imena in meje regij natančne in nedvoumne. Naloga geografije je prav v tem, da na razumljiv in strokovno neoporečen način poimenuje regije in jih opredeli z vsemi njihovimi značilnostmi, da ne pride do dvoumnih oznak in morebitnih nejasnosti.

Za regionalizacijo je posebno pomembno, kakšne kriterije uporabimo pri opredeljevanju. Ti ne smejo biti enostranski, saj je geografija kompleksna veda. Zato moramo izbrati čim več naravnogeografskih in družbenogeografskih dejavnikov in jih uporabiti kot kriterij členitve. K temu se nagiba tudi Hartshorne (iz 11), ki je zapisal, da je treba dobro premisliti načela in kriterije za geografsko regionalizacijo. Po Ilešiču (11) se je dobro opirati na fizičnogeografske kriterije, upoštevati pa tudi kulturnogeografske poteze, ki prihajajo do izraza v tipu pokrajine.

Razčlenitve Afrike

V slovenski geografski strokovni literaturi, če izvzamemo šolske učbenike, ni zaslediti veliko regionalizacij Afrike. Ilešič po splošnem pregledu naravnih in družbenih dejavnikov preide na posamezne regije, ki jih poimenuje po različnih kriterijih: političnogeografskih, naravnogeografskih ali po straneh neba. Na ta način je celina razdeljena na šest regij (geografskih enot): 1. Južnoafriško unijo in sosednje pokrajine, 2. Savansko Južno Afriko, 3. Ekvatorialno Afriko, 4. Zahodno Afriko, 5. Atlaško Afriko in 6. Severovzhodno Afriko. V prvi regiji podrobno prikaže takratno Južnoafriško unijo ter protektorata Svazi in Basuto, Bečuanijo in Jugozahodno Afriko (10).

Razčlenitev Afrike, ki jo je uporabil Savnik (26), se precej naslanja na Ilešičevo delitev. Avtor je celinski del Afrike (torej brez otokov) razdelil na Severovzhodno Afriko, Severno in Severozahodno Afriko, Vzhodno Afriko, Zahodno Afriko (I) in Zahodno Afriko (II). V slednjo so zajeta ozemlja, ki jih je zajemal francoski kolonialni imperij, Ekvatorialna Afrika in Južna Afrika. V regijo Južna Afrika vključuje Južnoafriško unijo, Jugozahodno Afriko, protektorate Basuto, Svazi, Bečuanijo in Mozambik.

Precej kasneje, kot je pisal Ilešič, spoznamo drugačen pristop k regionalizaciji Afrike. Medved (20) v poglavju elementi regionalizacije najprej opredeli naravnogeografske elemente regionalizacije: tektonske in geološke značilnosti, površje, podnebje, vodne in pedološke razmere. Za temi elementi je avtor navedel naravnogeografsko regionalizacijo Afrike po skupnih učinkih naravnih razmer, kjer opredeli štiri območja: 1. ekvatorialno klimatsko-vegetacijsko območje, 2. savansko klimatsko-vegetacijsko območje, 3. suha tropska klimatsko-vegetacijska območja in 4. subtropsko klimatsko-vegetacijsko območje. V tretjem

delu regionalizacije pa je zajel še družbeno geografsko regionalizacijo. Tu so zajeta spoznanja osvajanja in osvobajanje Afrike, prebivalstvo, nekateri socialnogeografski elementi "črne" Afrike in glavne značilnosti gospodarstva. Po njegovem mnenju se zaradi zastajanja v družbenogospodarskem razvoju še niso izoblikovale izrazite ekonomskogeografske regije. Zato se je pri pregledni regionalizaciji naslonil na naravne razmere. Celino je razčlenil v tako imenovane regije v nastajanju. Opredelil je šest takšnih regij. Poimenoval jih je, razen ene, po straneh neba. Zanimivo je, da jih je notranje razčlenil po političnih (državnih) mejah. Regije v nastajanju so bile po njegovem: 1. Severozahodna Afrika, 2. Severovzhodna Afrika, 3. Zahodna Afrika, 4. Nizka ekvatorialna Afrika, 5. Vzhodna Afrika in 6. Južna Afrika. V zadnjo regijo uvršča tudi Mozambik. Nato pa je uporabil moment kolonialne delitve in opredelil dežele bivše federacije Rodezije in Njase: Zambijo, Malavi in Rodezijo. Političnogeografsko v šesto regijo sodijo še: Bocvana ali Bečuanija, Namibija, Južnoafriška republika, Lesoto, Ngvane ali Svazi in Madagaskar, Komori, Mauritius, Reunion in Sejšeli.

Afriko podobno razčlenjuje tudi Cerkvenčič (4). Regije ločuje ne le po tem, da so notranje enotne, temveč po njihovi medsebojni prometni izoliranosti oziroma slabi povezanosti. Vsaka od opredeljenih regij ima poleg tega precej samosvoje naravne značilnosti in poseben potek družbenega razvoja, kar se odraža v njihovih geografskih posebnostih. Glede na te poteze izdvaja šest regij

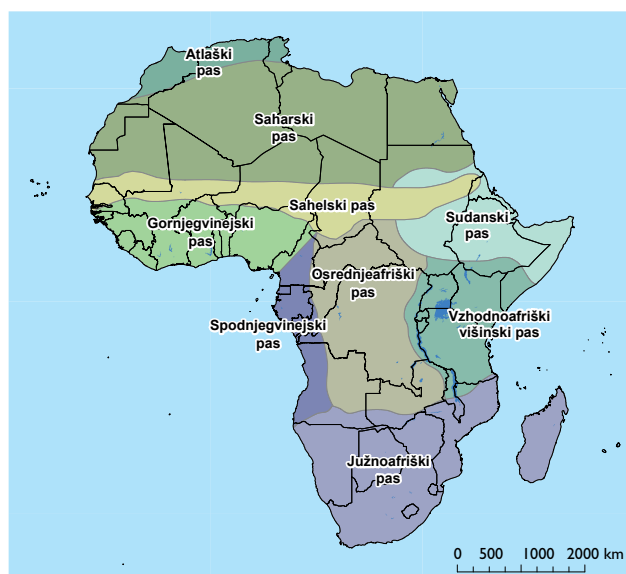
Preglednica 1: Členitve Afrike v slovenski geografski literaturi.

Avtor	Razčlenitve Afrike v slovenski geografski literaturi
Ilešič, 1957	1. Južnoafriška unija in sosednje pokrajine 2. Savanska Južna Afrika 3. Ekvatorialna Afrika 4. Zahodna Afrika 5. Atlaška Afrika 6. Severovzhodna Afrika
Savnik, 1960	1. Severovzhodna Afrika 2. Severna in Severozahodna Afrika 3. Vzhodna Afrika 4. Zahodna Afrika (I) 5. Zahodna Afrika (II)
Medved, 1978	1. Severozahodna Afrika 2. Severovzhodna Afrika 3. Zahodna Afrika 4. Nizka ekvatorialna Afrika 5. Vzhodna Afrika 6. Južna Afrika

"v razvoju". Imenuje jih večinoma po straneh neba: Severovzhodna Afrika, Severozahodna Afrika, Srednja Afrika, Vzhodna in Južna Afrika. V zadnjo regijo je zajel naslednje države: države nekdanje Britanske Centralne Afrike (Rodezijo, Republiko Zambijo, Republiko Malavi), Ljudsko republiko Mozambik, Južnoafriško republiko, Namibijo, Kraljevino Lesoto, Republiko Bocvano in Kraljevino Svaziland.

Afriko je mogoče regionalizirati tudi glede na položaj in po reliefnih značilnostih. Glede na položaj je Jäger (13) uporabil za poimenovanje strani neba in imena pokrajinskih enot, po reliefu pa kar prevladujočo reliefno obliko. Meje med posameznimi regijami so potegnjene po površinskih oblikah. Tako je nastala tristopenjska regionalizacija. Na severu je na primer izločena Severna Afrika (označena s številko I), ki ima dve podenoti: 1. Območje Atlasa in 2. Območje Sahare. Območje Atlasa je razdeljeno na a) Rif, b) Maroko, Atlaško podgorje, c) Visoki in Srednji Atlas in tako naprej. Navedimo še primer regionalne enote na jugu celine, ki jo označuje kot Južna Afrika (III) in ima samo eno podenoto: 1. Južna Afrika. Ta pa je zopet razdeljena na: a) vzhodna obalna strma stopnja, b) vzhodno robno višavje in podobno.

Primer izrazite naravnogeografske regionalizacije Afrike je delitev na pasove (zone): atlaški, saharski, saheljski, sudanski, gornjegvinejski, spodnjegvinejski, osrednjeafriški, vzhodnoafriški višinski in južnoafriški pas (17). Pasovi so ločeni z mejami med temi naravnimi enotami.

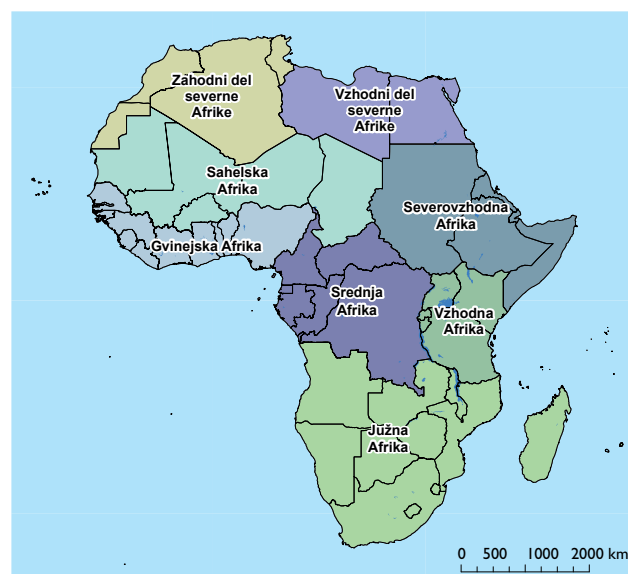
Slika 1: Naravnogeografska regionalizacija Afrike (17).

V knjigi *Nova Afrika* avtorica Hickman (9) deli Afriko na sedem regij. Poimenuje jih večinoma po straneh neba, njihove meje pa potekajo večinoma po državnih mejah. Izjema je le na severu, kjer dve regiji razmejuje južni rob Sahare. Po mnenju avtorice je delitev Afrike takšna: Srednja Afrika, Vzhodna Afrika, Zahodna Afrika, Severna Afrika, Severovzhodna Afrika, Južna Afrika (Zambija, Malavi, Zimbabve in Bocvana) in Jug (Republika Južna Afrika).

V knjigi *Afrika* (17) avtorji razčlenjujejo Afriko na naslednje regije: Severna Afrika, Zahodna Afrika, Srednja Afrika, Vzhodna Afrika, Južna Afrika – Südafrika (države: Južna Afrika, Namibija, Bocvana, Svazi, Lesoto). Pri tej regionalizaciji uporabljajo isto ime za regijo in državo v njej. Glede na lego Sahare Afriko delijo tudi na dva velika dela: Podсахarsko Afriko, to je ves del celine južno od Sahare (6). V drugi del pa spada severni del celine severno od južne meje Sahare. V take delitve sodi tudi oznaka Črna Afrika (25), ki zajema velik del celine južno od državnih mej Mavretanije, Maroka, Alžirije, Libije in Egipta.

Afrika je lahko razdeljena v pet regij, imenovanih po straneh neba: Južna, Severna, Srednja, Vzhodna in Zahodna Afrika (28). K južnoafriškim državam spada 11 držav: Angola, Bocvana, Lesoto, Malavi, Mauritius, Mozambik, Namibija, Svazi, Zambija, Zimbabve in Republika Južna Afrika (29).

Podobno kot prej navedeni avtorji je tudi avtor v knjigi *Afrika južno od Sahare* (28) zapisal, da je pet

Slika 2: Regionalizacija Afrike na osem regij.

držav Severne Afrike (Egipt, Libija, Tunizija, Alžirija in Maroko) kulturno in zgodovinsko močno povezanih s Sredozemljem in z Jugozahodno Azijo. Ves del celine, ki se nahaja južno od njihovih južnih političnih meja, pa je označil kot Afrika južno od Sahare. Kot primer države v Afriki izdvaja Južnoafriško republiko (South Africa).

Senior in Okunrotifa (27) delita Afriko na pet delov: Zahodna Afrika, Vzhodna Afrika, Južna osrednja Afrika, Južna Afrika (Southern Africa) in Severovzhodna Afrika. V Južni Afriki (Southern Africa) so države: Bocvana, Lesoto, Namibija, Svaziland in Republika Južna Afrika (Republic of South Africa).

Južna Afrika: problematika regionalizacije na jugu celine

V zborniku *The changing geography of Africa and the Middle East* Potts (24) navaja, da Južno Afriko (Southern Africa) sestavlja deset držav: Angola, Bocvana, Lesoto, Malavi, Mozambik, Namibija, Južnoafriška republika (South Africa), Svazi, Zambija in Zimbabve. Avtorica navaja ime Južnoafriška republika (South Africa) ali Republika južna Afrika (Republic of South Africa). Na zemljevidu regije Južna Afrika pa je ime države Republika Južna Afrika. Prav zato bralca opozarja na morebitno težavo in zapiše: "Bralac se bo izogibal možne zamenjave, ki lahko izhaja pri razlikovanju med regijo poimenovano

Južna Afrika (Southern Africa) in eno od držav v tej regiji, Južnoafriško republiko (South Africa) oziroma Republiko južna Afrika (Republic South Africa)".

Delitev na jugu Afrike je mogoče najti tudi v knjigi o državi Južnoafriška republika (29). Njen avtor ločuje regijo Južna Afrika (Südliches Afrika) in državo v tej regiji Južnoafriška republika (Republiek van Suid-Afrika), medtem ko Jürgens in Bähr (14) v svoji knjigi navajata na zemljevidu regije Južna Afrika (Südliches Afrika) med ostalimi državami tudi Južnoafriško republiko (Südafrika).

V francoskem atlasu Afrike (3) je na jugu Afrike država Južnoafriška republika (République Sud-Africaine), navedeno pa je tudi ime Republika Južna Afrika (République d'Afrique du Sud), ki se je kot britanski dominion imenovala Južnoafriška unija.

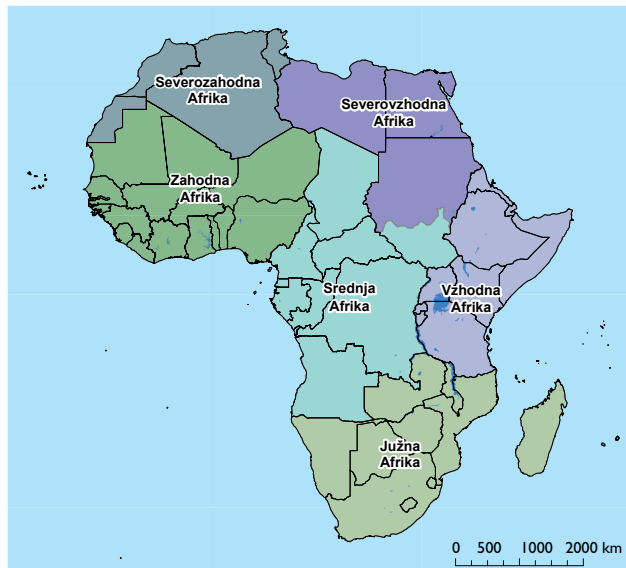
Sklep

V dostopnem strokovnem geografskem slovstvu avtorji po naravnih in družbenih kriterijih delijo Afriko na najmanj dva dela: Podсахarska in Severna Afrika in na največ sedem regij: Srednja Afrika, Vzhodna Afrika, Zahodna Afrika, Severna Afrika, Severovzhodna Afrika, Južna Afrika in Jug (Republika Južna Afrika). Nekateri izločajo pet regij: Zahodna Afrika, Vzhodna Afrika, Južna osrednja Afrika, Južna Afrika (*Southern Africa*) in Severovzhodna Afrika. Drugi preučevalci pa razdeljujejo Afriko na šest regij: Severovzhodna, Severozahodna, Zahodna, Vzhodna, Srednja in Južna Afrika. Vsaka od teh regij ima svoje naravne in družbene značilnosti in posebnosti, tako da so samostojne enote, ločene po državnih mejah in so imenovane po legi (straneh neba) ter imajo svoja lastna imena. Delitev na teh šest regij je primerna za uporabo tudi v slovenski geografiji.

Določena težava se kaže pri imenu za regijo na skrajnem jugu celine, to je Južna Afrika. Ta regija ima svoje naravne, prebivalstvene, gospodarske in druge značilnosti, po katerih se ločuje od drugih regij. Med državami v njej se nahaja tudi država, ki se prav tako imenuje Južna Afrika. Za tako poimenovanje so določeni razlogi (15). Vendar moramo glede na tujo strokovno literaturo ločiti ime regije od imena države. Vzrok za težavo je v tem, da v tujem geografskem slovstvu obstaja ime za regijo, ki nima ustreznega prevoda v slovenščino (angleško Southern Africa, nemško Südliches Afrika, francosko Afrique Australe oziroma

Slika 3: Regija Južna Afrika (24).

Slika 4: Regionalizacija Afrike na šest regij, primerna za uporabo v slovenski geografiji.

Afrique du Sud, afrikansko Suid-Afrika), saj vse prevajamo z besedo "južen". Če bi sedaj imenovali tudi državo z imenom Južna Afrika (angleško South Africa,

nemško Südafrika, francosko Afrique du Sud oziroma République d'Afrique du Sud in afrikansko Suid-Afrika) bi seveda lahko nastala zamenjava. Težava bi bila na primer v primeru, ko bi opredelili lego države Južne Afrike in bi zapisali: "država Južna Afrika se nahaja v Južni Afriki". Morda samo za primerjavo. Tudi Evropa je razdeljena na več regij, ki imajo svoje značilnosti in se jasno ločujejo od drugih. Na severu celine je točno opredeljena regija Severna Evropa. Če bi na primer tu bila država Severna Evropa, bi bilo zelo nenavadno napisati država Severna Evropa se nahaja v regiji Severna Evropa ali celo v regiji severna Evropa. Težko si zamišljam, kako bi razložili učencem v osnovni in dijakom v srednji šoli, da obstajata enaki imeni za regijo in državo. Obstaja velika možnost, da bi prišlo do zamenjav ali nejasnosti. Temu se izogibajo tudi v novejši strokovni literaturi (1, 2, 19). V geografiji moramo stremeti k temu, da bodo naše opredelitve jasne in nedvoumne. Kljub določenim razlogom bi tukaj naredili v slovenščini izjemo in zaradi jasnosti za regijo uporabili ime Južna Afrika, za državo pa dosedanje ime Južnoafriška republika kot krajše ime ter Republika Južna Afrika kot daljše.

Viri in literatura

1. Arthrus-Bertrand, Y. 2002: Zemlja, pogled z neba. Ljubljana.
2. Atlantika: veliki satelitski atlas sveta. 2007. Ljubljana.
3. Auger A., Lugin B., Sirven P. 1977: Atlas de l'Afrique. St. Germanin-en-Laye.
4. Cerkvencič, I. 1979: Afrika, regionalna geografija. Zagreb.
5. Dtv-Perthes Weltatlas, band 7, Afrika. 1976. Darmstadt.
6. Dubresson, A., Raison, J.P. 1998: L'Afrique subsaharienne. Paris.
7. Dulaurier, G. R., Willett, W. 1982: Atlas de poche Larousse. Paris.
8. Geografski atlas Afrike. 2010. Ljubljana.
9. Hickman, G. 1990: The new Africa. London, Sydney, Auckland, Toronto.
10. Ilešič, S. 1957: Afrika, Južna Azija, Avstralija z Oceanijo in Južnim polarnim svetom. Ljubljana.
11. Ilešič, S. 1979: Pogledi na geografijo. Ljubljana.
12. IRO-Landkarte 7/83, I: 40 000 000, Afrika-Regionale Gliederung.
13. Jäger, F. 1954: Afrika I. Der Lebensraum. Berlin.
14. Jürgens, U., Bähr, J. 2002: Das Südliche Afrika. Gotha, Stuttgart.
15. Kladnik, D., Perko, D. 2007: Problematična imena držav v slovenskem jeziku. Geografski vestnik 79–2. Ljubljana
16. Geografski terminološki slovar. 2005. Ljubljana.
17. Kramer, H., Kress, A., Voigt, M. 1989: Afrika. Gotha.
18. Medmrežje 1: http://sl.wikipedia.org/wiki/Republika_Ju%C5%B... (13. 9. 2011).
19. Medmrežje 2: http://sl.wikipedia.org/wiki/Kategorija:Regije_Afrike (13. 9. 2011).
20. Medved, J. 1978: Afrika. Ljubljana.
21. Natek, K., Natek, M. 2006: Države sveta. Ljubljana.
22. Perko, D. 1996: Sporna imena držav v slovenskem jeziku. Geografski obzornik 43–3. Ljubljana.
23. Perko, D. 1996: Standardizirana imena držav v slovenskem jeziku. Geografski obzornik 43–4. Ljubljana.
24. Potts, D. 1992: The changing geography of Southern Africa. The changing geography of Africa and the Middle east. London, New York.
25. Pourtier, R. 2001: Afrique noires. Paris.
26. Savnik, D. 1960: Afrika, včeraj in danes. Ljubljana.
27. Senior, M., Okunrotifa, P.O. 1983: A Regional Geography of Africa. Burnt Mill, Harlow.
28. Stock, R. 2004: Africa South of the Sahara. New York, London.
29. Wiese, B. 1999: Südafrika mit Lesotho und Swasiland. Gotha, Stuttgart.

Spreminjanje podnebja v Afriki

IZVLEČEK

Skozi geološko zgodovino se je afriško podnebje nenehno spreminjalo. V članku so uvodoma predstavljene nekatere podnebne spremembe v zadnjih 20.000 letih, še zlasti v 20. stoletju. Članek se v nadaljevanju osredotoča predvsem na posledice napovedanih podnebnih sprememb v prihodnjih desetletjih, ki bodo vplivale na prehransko varnost, razpoložljivost vodnih virov, človekovo zdravje, biotsko raznovrstnost in druge naravne vire v Afriki. Upoštevajoč trenutne socialno-ekonomske in demografske razmere ter trende je pričakovati, da bodo podnebne spremembe še zaostriale ključne razvojne probleme celine.

Ključne besede: Afrika, podnebne spremembe, razvoj.

ABSTRACT

Africa's changing climate – a key development challenge

African climate has been continuously changing throughout its geological history. Therefore, the article preliminary presents some important climate changes during the last 20,000 years, especially in the 20th century. The discussion focuses mainly on the impacts of predicted/expected climate changes in the coming decades, influencing food security, water availability, human health, biodiversity and other natural resources in Africa. Taking into account current socio-economic and demographic characteristics and trends, climate change is expected to exacerbate key development problems of the continent.

Key words: Africa, climate changes, development.

Avtorica besedila in fotografij:

KATJA VINTAR MALLY, dr. geogr.

Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

E-pošta: katja.vintar@ff.uni-lj.si

COBISS 1.04 strokovni članek

Ključen razvojni izziv

Čeprav so bile podnebne spremembe v Afriki skozi geološko zgodovino izključno posledica naravnega kolebanja, pripisuje dandanes večina klimatologov del najnovejših sprememb človekovemu vplivu. Spreminjanje podnebja postavlja afriško celino pred nove izzive, pri čemer se že sedaj le stežka in mnogokrat neuspešno spopada s številnimi okoljskimi, socialnimi in gospodarskimi preprekami. Z afriškega zornega kota so okoliščine še toliko bolj nepravilne, saj je prav ta celina zgodovinsko najmanj prispevala k zaostrovanju podnebnih sprememb, hkrati pa je najbolj ranljiva za njihove posledice.

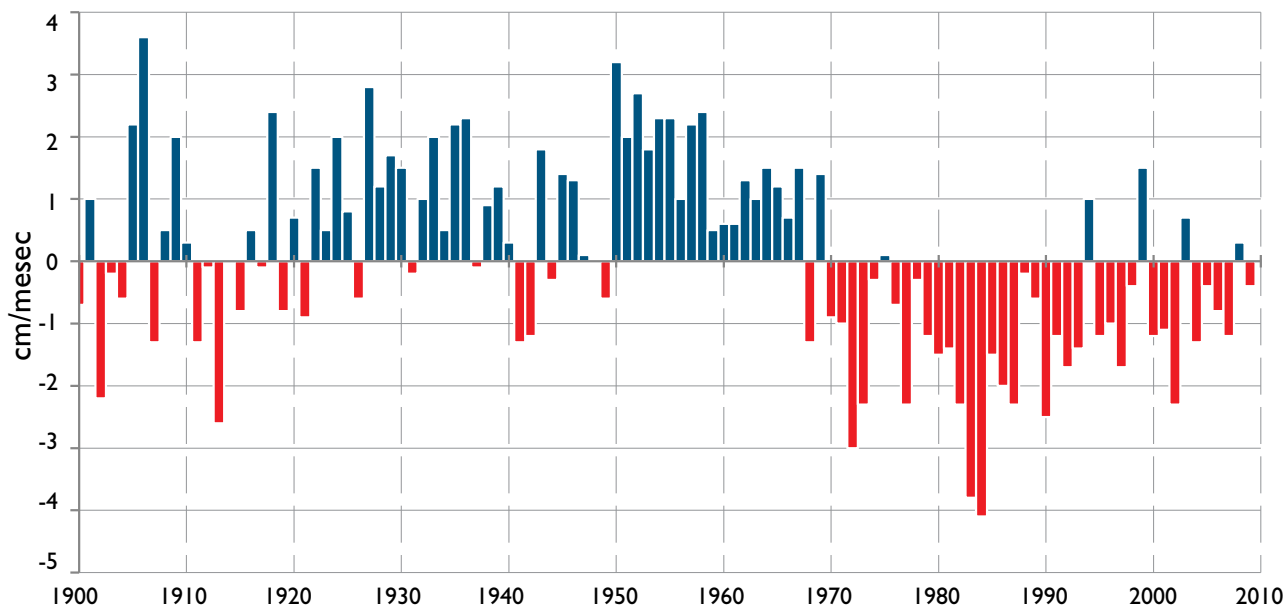
Spreminjanje podnebja kot stalnica

Podnebje se je na afriški celini tekom geološke zgodovine neprestano spreminjalo. Tako ne preseneča, da naletimo v južni Afriki na več sto milijonov let staro ledeniško gradivo v neposredni bližini premogovnih slojev karbonske starosti, ki so nastali na osnovi bujnega tropskega rastlinstva. V Afriki so najbolj raziskane podnebne spremembe v kvartarju, zlasti za obdobje zadnjih 20.000 let. V času zadnje pole-

denitve so se podnebni in rastlinski pasovi na severni polobli premaknili v smeri ekvatorja, vzhodnoafriški ledeniki pa so se spustili po pobočjih visokih gora. Afriško podnebje je bilo v tistem času bolj suho in hladno od današnjega, puščave pa bistveno večje, o čemer na razdalji več sto kilometrov od sedanjih meja puščav pričajo obsežna polja peščenih sipin (4, 9, 15). Bolj tople in vlažne razmere so zavladale spet ob umikanju evropskih in severnoameriških ledenikov pred 15.000 leti. Umikati so se začele tudi meje puščav, tako da so na območju današnje Sahare zavladale razmere podobne savanskim, z ugodnejšimi prstmi, stalno tekočimi rekami in velikimi jezeri. Pred približno 9.000 leti je bila sahelisko-saharska meja puščave okrog 1.000 kilometrov severneje od današnje. O omenjenem vlažnejšem obdobju pričajo najdbe ostankov človekove poselitve v osrčju Sahare in slike na skalah z upodobljenimi savanskimi živalmi, pastirji s čredami, prizori lova, priprave hrane, ritualov in podobnega (15). Istočasno so bila bolj vlažna tudi ekvatorialna območja, zato so bili tropski deževni gozdovi in jezera bistveno večji od današnjih. Po drugi strani pa so bili skrajni robovi celine takrat bolj suhi kot v sedanosti. Pred okrog sedmimi tisočletji je prišlo do ponovne spremembe vzorca kroženja zraka in podnebnih vzorcev (4). Podnebje v Sahari in ostalih razmeroma suhih predelih je postajalo sčasoma bolj suho in manj spremenljivo. Čadsko in druga jezera so se krčila, osušile so se vse reke z izjemo največjih. S ponovnim premikanjem meja puščave na jug sta število in raznoli-

kost savanskih živali upadala, ljudi pa so čedalje težje življenjske razmere prisilile, da so konje zamenjali s kamelami in sčasoma zapustili večino vse bolj negotovnega ozemlja. V končni fazi je pred približno dvema tisočletjema Sahara postala takšna puščava, kot jo poznamo danes (15).

Zanimivi so tudi dokazi o podnebnih spremembah v zadnjem tisočletju. Tako je denimo politični in gospodarski vzpon slovitega zahodnoafriškega kraljestva Gana, ki je obstajalo na današnjih suhih območjih jugovzhodne Mavretanije, sovpadal z obdobjem večje namočenosti teh območij (700–1200 n. št.). Znane so tudi ugotovitve, da so v času evropske male ledene dobe (1450–1850) ledeniki na vzhodu Afrike napredovali po pobočjih navzdol, da je območje Sahela s krajšimi prekinitvami doživljalo obdobje večje namočenosti med 16. in 18. stoletjem, večina juga celine pa hude suše v prvi polovici 19. stoletja in podobno. V Afriki naj bi v drugi polovici 19. stoletja vladale vlažnejše razmere, nato pa je v začetku 20. stoletja sledil hiter upad količine padavin in hude suše v letih 1913–1914. Bolj vlažno naj bi bilo znova v dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja, nenavadno veliko padavin pa so v tropski Afriki beležili v šestdesetih letih. Tako je denimo leta 1961 v Keniji, Ugandi in Tanzaniji padlo kar trikrat več padavin od dolgoletnih povprečij. Sočasno je Sahel v petdesetih in šestdesetih letih prejemal največ padavin v celotnem 20. stoletju, vendar so bile te količine še vedno za 30 % manjše od tistih v drugi polovici 19. stoletja (4).

Slika 1: Spremenljivost količine padavin v Sahelu, 1900–2010 (2).

Analiza dolgoročnih sprememb v podnebnih vzorcih pokaže, da obstajajo znotraj dolgotrajnih podnebnih ciklov še drugi, časovno krajši in manj intenzivni. Nihanja potrjujejo fizični dokazi, kot so fosilni cvetni prah, letnice dreves, geomorfološke značilnosti, kakor tudi ustno izročilo o sušah, poplavih in drugih podnebno pogojenih pojavih (15), v novjšem času pa se opiramo zlasti na meritve meteoroloških parametrov.

Spreminjanje temperatur in padavin v 20. stoletju

Raziskovanje sodobnih podnebnih sprememb v Afriki otežuje slaba in neenakomerna pokritost celine z meteorološkimi postajami, saj je v povprečju na voljo le ena na 26.000 kvadratnih kilometrov ozemlja. Klimatski modeli so za podrobnejše analize preprobi, z znanstvenega vidika pa je pomanjkljivo tudi poznavanje ključnih podnebnih procesov in vplivov (kot na primer posledic južnega tiho oceanskega zračnega in oceanskega kroženja za podnebne značilnosti v posameznih delih Afrike ali pa mehanizmov povratnega vpliva globalnega segrevanja na podnebne procese) ter razmejevanje med obsegom antropogenih in

naravnih vzrokov za spreminjanje že tako zelo raznolikega in spremenljivega afriškega podnebja (7).

S preučevanjem klimatskih podatkov za celotno 20. stoletje so raziskovalci potrdili dvig temperatur v Afriki za povprečno $0,5^{\circ}\text{C}$ na stoletje. Najvišje povprečne temperature so zabeležili konec 20. stoletja; šest najtoplejših let se je na afriški celini zvrstilo po letu 1987, leto 1998 pa je bilo nasploh najtoplejše v prejšnjem stoletju. V zadnjih štirih desetletjih se temperature ozračja nad večino celine niso enakomerno spreminjale. Tako so se temperature najbolj zvišale (na ravni 2°C na stoletje) v delih juga Afrike in Magreba, medtem ko so na območju Kameruna in Nigerije ter ob obalah Mavretanije, Senegala in Južnoafriške republike zabeležili manjše znižanje temperatur (večinoma za manj kot $0,5^{\circ}\text{C}$ na stoletje). Splošen trend je kljub temu nedvomno kazal na dvig temperatur nad večino Afrike. Večje razlike kot pri temperaturah so bile v 20. stoletju izmerjene v trendih za količine padavin, ki ponekod kažejo izrazito upadanje (na primer v vzhodnih in zahodnih predelih Sahela do 25 odstotkov manj padavin na stoletje), drugod pa povečevanje (na primer v ekvatorialni Afriki do 10 in več odstotkov na stoletje) (10).

Slika 2: Južnoafriškemu veldu podobno kot drugim južnim in severnim delom celine napovedujejo upad količine padavin in dvig temperatur (foto: Katja Vintar Mally).

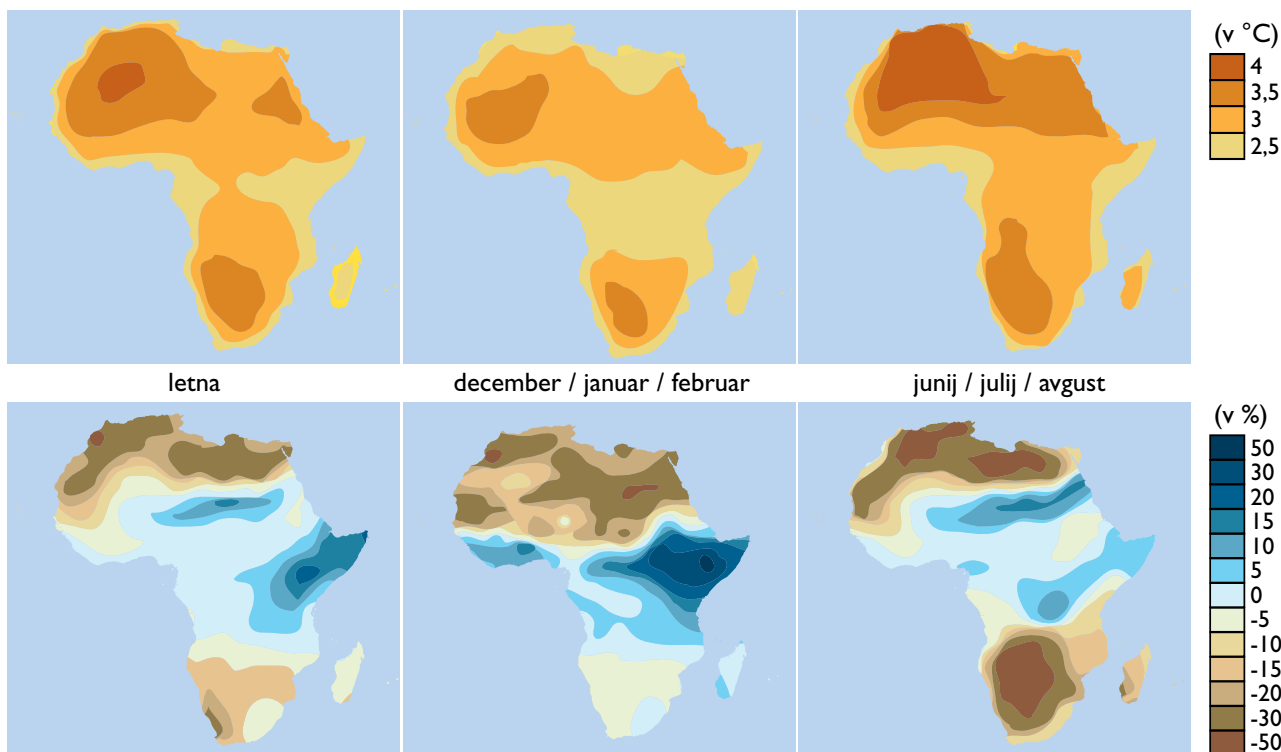
Napovedane podnebne spremembe

Spreminjanje podnebja predstavlja za afriško celino ključen razvojni izziv, saj so tamkajšnji prebivalci posebej močno in neposredno odvisni od lokalnih naravnih virov in samooskrbnega kmetijstva (z njim se preživlja tudi do 70 % afriškega prebivalstva!). V prihodnosti naj bi zato napovedane podnebne spremembe nesorazmerno močno prizadele afriško prebivalstvo, ki se zaradi aktualnih razvojnih problemov (razširjenost revščine, šibke institucije, omejen dostop do kapitala, trgov, infrastrukture in tehnologije, okoljski problemi, konflikti ipd.) zelo težko prilagaja posledicam spremenjenih podnebnih vzorcev.

Do konca 21. stoletja naj bi se po dolgoročnih napovedih temperature v Afriki zvišale za 3 do 4° C (3), pri čemer se suha subtropska območja v splošnem bolj ogrevajo kot vlažna tropska. Nadpovprečen dvig temperatur naj bi beležila zlasti sever in jug celine (na ravni 4° C in več v stoletju), za katera se sočasno napoveduje več kot 15-odstotno zmanjšanje količine padavin. Izjema naj bi bili vzhodnoafriški predeli (vključno z Afriškim rogom), kjer lahko pričakujemo povečanje količine padavin.

Možni so tudi drugačni scenariji, saj je napovedovanje količine padavin za večino Afrike (vključno s Sahelom) precej nezanesljivo. Poleg same količine padavin je zelo pomembna tudi njihova spremenljivost, ki bo še naraščala in izpostavljala velika območja celine intenzivnejšim ter pogostejšim sušam in poplavam (7). Veliko prilagajanja bodo terjale tudi druge posledice podnebnih sprememb, ki najbolj ogrožajo razpoložljivost vodnih virov, kmetijstvo, zdravje, ekosisteme in biotsko raznovrstnost, gozdarstvo in obalna območja. Po ocenah Medvladnega foruma o podnebnih spremembah utegnejo stroški prilagajanja podnebnim spremembam dosegati od 5 do 10 odstotkov bruto domačega proizvoda celine (5).

Zaradi velikega nesorazmerja med pričakovanimi posledicami na eni in zgodovinskim prispevkom Afrike k nastanku problema na drugi strani izpostavljamo izrazito nepravilnost podnebnih sprememb za razvojno že tako najbolj ogroženo celino. Afrika denimo prispeva le okrog 4 odstotke svetovnih emisij ogljikovega dioksida (1). Medtem ko je povprečni Slovenec leta 2006 prispeval 7,6 tone emisij ogljikovega dioksida, je bilo povprečje za Podsaharsko Afriko 0,8 tone na prebivalca (najmanj med vsemi svetovnimi regijami!), več kot ducat držav pa ni imelo niti 100 kilogramov izpustov na prebivalca, kot na primer

Slika 3: Napovedane spremembe povprečnih temperatur in količine padavin do konca 21. stoletja (7).

Burkina Faso, Srednjeafriška republika, Čad, DR Kongo, Etiopija, Mali, Niger, Tanzanija in še nekatere druge države. Za afriške razmere nadpovprečne emisije so beležile zlasti bolj industrializirane in/ali z nafto bogate države severa in juga celine (17). Bolj pomemben je delež afriške celine pri izpustih toplogrednih plinov zaradi sprememb rabe tal, zlasti krčenja gozdov (deforestacije). Na Afriko odpade okrog petina tovrstnih svetovnih emisij, ki skupaj prispevajo okrog četrtino antropogenih izpustov toplogrednih plinov. Tropska Afrika prispeva nesorazmerno veliko (okrog 50 %) edino k izpustom ogljika zaradi požarov v gozdovih in savanah (7). V prihodnje lahko pričakujemo, da bodo afriške države povečevale svoje izpuste toplogrednih plinov, saj bodo kratkoročno in srednjeročno dajale prednost nujnemu doseganju napredka na gospodarskem in socialnem področju.

Preglednica 1: Afriške države z največjimi emisijami ogljikovega dioksida na prebivalca leta 2006 (17).

Država	Emisije CO ₂ (v tonah na prebivalca)
Libija	9,2
Južnoafriška republika	8,7
Alžirija	4,0
Mauritius	3,1
Bocvana	2,6
Tunizija	2,3
Egipt	2,1
Maroko	1,5
Gabon	1,5
Namibija	1,4

Posledice podnebnih sprememb – razvojni izzivi

Največji neposredni vpliv spremenjenih temperatur in količine ter razporeditve padavin se bo v Afriki odrazil v **razpoložljivosti vodnih virov**. Ob več kot dvesto milijonih prebivalcev v pretežno (pol)sušnih severnoafriških državah živi tudi četrtina prebivalstva južno od Sahare na območjih, ki jih že sedaj ogrožajo suše in opuščavljanje (dezertifikacija). Pričakovane spremembe podnebja bodo brez korenitih ukrepov zmanjšale kmetijsko proizvodnjo in povečale množice lačnih prebivalcev, zlasti še v povezavi z nadaljnjo rastjo prebivalstva. Neupoštevaje spreminjanje podnebja naj bi se do leta 2025 s pomanjkanjem vode

južno od Sahare (ko bo posamezniku na voljo manj kot 1.700 m³ vode letno) soočalo okrog 460 milijonov prebivalcev. Na razpoložljivost vode vplivata tako količina padavin kot evapotranspiracija, poraba vode pa sočasno narašča zaradi rasti prebivalstva in gospodarstva. Študija v Zahodni Kaplandiji je tako predvidela, da bodo do leta 2020 imeli vsako leto na voljo 0,32 % manj vode, medtem ko bo poraba letno naraščala za 0,6 % (6). Pomanjkanje utegne (tako kot drugod po svetu) sprožiti spore med različnimi porabniki vode (poljedelci in živinorejci, kmetijstvom in industrijo, gospodarstvom in gospodinjstvi, mestnimi in podeželskimi območji, visoko in nizko dobičkonosnimi dejavnostmi in podobno) kakor tudi med državami v mednarodnih porečjih.

Tri četrtine afriških držav je v pasovih, kjer utegne že majhno zmanjšanje količine padavin povzročiti velik upad pretokov rek (5). Najbolj prizadet bo verjetno vodni odtok v porečjih, ki imajo sedaj od 400 do 1.000 milimetrov padavin letno. V takšnih območjih že znižanje letnih padavin s 600 na 550 milimetrov povzroči za četrtino manjši vodni odtok, medtem ko ga upad padavin s 500 na 450 milimetrov praktično prepolovi (7). V zadnjem desetletju 20. stoletja so se vodni odtoki v velikih afriških porečjih že zmanjšali za okrog 17 %. K temu prispeva tudi dvig temperature, saj denimo iz nedavne študije za Magreb izhaja, da le za stopinjo višje temperature ob nespremenjeni količini padavin zmanjšajo odtok za 10 % (6, 8). Nižji pretoki rek vsekakor prizadenejo tudi proizvodnjo v hidroelektrarnah, ki so v nekaterih državah zelo pomemben vir električne energije.

Najbolj dramatično opozorijo na pomanjkanje padavin in vode prav hude **suše** ter lakote. Že od začetka sedemdesetih let 20. stoletja so ponavljajoče se suše v Sahelu pritegovale pozornost svetovnih medijev in strokovnjakov. Klimatologi so ugotavljali, da se je med obdobjema 1931–1960 in 1961–1990 količina padavin v Sahelu zmanjšala za 30 % in da so med leti čedalje večja nihanja v količini in času pojavljanja padavin, kar je povečalo izpad pridelkov in lakoto. Sočasno so beležili še pojav ekstremnejših temperatur in pogostejše prašne viharje v času suhe dobe (15). Od konca šestdesetih let so se suše in katastrofalne lakote pojavljale tudi v Etiopiji, Sudanu in Somaliji. V zgodnjih osemdesetih letih je ob Sahelu suša prizadela tudi države v pasu od Južnoafriške republike do Tanzanije, vključno z Madagaskarjem in se razširila tudi v Vzhodno Afriko (4). Na izposta-

vljenih območjih so se suše pogosto pojavljale tudi v zadnjih dveh desetletjih, nazadnje v letu 2011, ko sta katastrofalna suša in lakota zajeli Afriški rog. V vseh primerih je vzrok za suše in lakote kombinacija pomanjkanja padavin in neustreznega gospodarjenja. V okrog 300-kilometrskem polumsušnem pasu Sahela lahko dež pričakujejo maja ali junija, toda s suhih tal nemudoma izhlapi tudi do 90 % padavin. Deževna doba ni le kratka ampak tudi nezanesljiva. V zadnjih dveh stoletjih je bilo v Sahelu več suš, a naj-

bolj je izstopala tista v obdobju 1968–1973, ki je nastopila po dveh desetletjih večje namočenosti oziroma v času hitre rasti prebivalstva in čred domačih živali. Vlade v novih afriških državah, ki so se takrat ravnokar izvile iz kolonialnih spon, so spodbujale cepljenje živine in boljšo zdravstveno oskrbo prebivalcev ter vrtanje novih vodnjakov na bolj sušnih območjih in s tem tudi njihovo poseljevanje. Ponekod so črede podvojili ali potrojili, zaradi česar so jih pasli vse bolj proti severu. Na geografsko manj ugodna območja so

Slika 4: Pričakovane posledice podnebnih sprememb v afriških regijah (16).

Slika 5: Podnebne spremembe utegnejo hujše prizadeti lokalno oskrbo s hrano in splošno prehransko varnost Afrike (foto: Katja Vintar Mally).

pastirje odpravljali tudi poljedelci, ki so širili obdelovalne površine na območja tradicionalne pašne živinoreje. Z izostankom padavin je zavlada kmetijska suša, sledili so izpadi pridelkov, pogini živali (v Nigru in Čadu je poginilo 80–90 % živine) in obsežna preseljevanja prebivalcev na južnejša, bolj namočena območja oziroma v smeri večjih mest. Brez pridelkov, živine in s suhimi vodnjaki je v celotnem Sahelu ostalo več kot

30 milijonov prebivalcev. Mnogi so bežali v mesta, kot je Nouakchott, v katerem so polovico rasti prebivalstva (v obdobju 1960–1985 se je mestno prebivalstvo povečalo z 20.000 na 350.000) prispevali okoljski begunci. Izrazit upad količine padavin in uničujoče suše v Sahelu sodijo med najvidnejše spremembe podnebja tudi v svetovnem merilu (4, 6).

Podobno kot drugod po svetu naj bi se tudi v Afriki v prihodnje povečalo število **ekstremnih vremenskih pojavov**, na katere že sedaj odpade polovica vseh naravnih nesreč. Samo v obdobju 1993–2003 so z izgubo domov, živine ali zemljišč prizadeli 137 milijonov Afričanov in terjali okrog 16.000 smrtnih žrtev. Porast ekstremnih vremenskih pojavov ogroža oskrbo z vodo in hrano, infrastrukturo, bivališča, zdravje in preživetje prebivalcev, slabša socialno-ekonomske razmere, spodbuja širjenje infekcijskih bolezni ter predstavlja grožnjo ekosistemom in biotski raznovrstnosti. Za jugovzhodne obale Afrike napovedujejo večje število in moč tropskih ciklonov, ki nastajajo od oktobra do junija nad toplim morjem okrog Sejšelov in se krepijo z dvigom temperatur morske vode. Trenutna sušna in polsušna območja Afrike naj bi se do leta 2080 povečala za dodatnih 5–8 %, poplave pa naj bi postale pogostejše

Slika 6: Večina afriškega prebivalstva živi na podeželju, kjer se ukvarja s samooskrbnim kmetijstvom in je tako neposredno odvisna od lokalnih naravnih virov (foto: Katja Vintar Mally).

Slika 7: Vodni odtok se bo najbolj zmanjšal v porečjih, ki imajo sedaj od 400 do 1.000 milimetrov letnih padavin (foto: Katja Vintar Mally).

tako v bolj namočenih kot tudi v bolj sušnih regijah. V prvih bodo posledica večjih količin padavin, v drugih pa močnejših nalivov. Poplave ne povzročijo le neposrednih smrtnih žrtev, poškodb prebivalcev, njihovih bivališč in infrastrukture, ampak prebivalstvo za dalj časa izpostavi infektivnim boleznim, nevarnim snovem, psihološkemu stresu, posledicam izpada pridelkov in izgube živine, posledično pa se v državi poveča pritisk na zdravstvene in socialne sisteme (7).

Posledice spreminjajočega podnebja utegnejo znatno vplivati tudi na **zdravje prebivalstva**. Slednjega neposredno ogrožata vročina, ki zvišuje smrtnost, in širjenje infektivnih bolezni, posredno pa so grožnja zdravju tudi ekstremni vremenski pojavi ter pomanjkanje ustrezne pitne vode in hrane. Kot posledico višjih temperatur lahko pričakujemo po napovedih (3) nadaljnje širjenje malarije v višje nadmorske višine (na primer do sredine 21. stoletja v višavja Etiopije, Kenije, Ruande in Burundija) in večje zemljepisne širine (na jugu tudi v Južnoafriško republiko). Izjemoma naj bi bila malarija zaradi oteženega prenašanja bolezni manj razširjena le na zahodu Sahela in jugu Srednje Afrike. Glede na štu-

dije naj bi samo dvig temperatur za 2° C (brez upoštevanja drugih sprememb) izpostavil malariji dodatnih 40 do 60 milijonov Afričanov (9–14 % več kot trenutno) oziroma 70 do 80 milijonov (16–19 % več prebivalcev) pri še višjih temperaturnih dvigih (14). Predvidevajo tudi širjenje območij denge po Srednji in Vzhodni Afriki ter pogostosti drugih infektivnih bolezni (na primer kolere, diareje, meningokoknega meningitisa, vročice doline Rift, z glodavci prenosljivih bolezni in podobno) (7). Zaradi višjih temperatur in suš se utegne poslabšati tudi zdravstveno stanje domačih živali, posledično pa tudi proizvodnja mleka (6).

V kolikor se bodo povprečne temperature zvišale za 3° C naj bi lakota ogrožala dodatnih 250 do 550 milijonov svetovnih prebivalcev, od tega kar polovico v Afriki in na zahodu Azije (14, 15). Podnebne spremembe bodo namreč pomembno vplivale tudi na **kmetijsko proizvodnjo**. Kmetijstvo v Afriki je večinoma samooskrbno in odvisno od padavin, saj denimo južno od Sahare namakajo le 3,7 % kmetijskih površin. Višje temperature, spremenjeni padavinski režimi in bolj pogoste suše utegnejo bistveno zmanjšati hek-

tarske donose, česar ne bo nadomestil niti morebitni gnojilni učinek višjih koncentracij ogljikovega dioksida v ozračju. Trajanje vegetacijske dobe se bo najverjetneje skrajšalo, tudi za več kot petino na južnem obrobju Sahare, v Zahodni Afriki in v obmejnem pasu med Namibijo in Angolo ter Zambijo in Bocvano. V spremenjenih okoliščinah lahko v Podsaharski Afriki pričakujejo v povprečju za 12 % manjše hektarske donose koruze, v suhih tropskih predelih pa skoraj za četrtno manjše pridelke tega za celino pomembnega žita. Nasprotno se utegnejo na nekaterih manjših območjih hektarski donosi povečati zaradi toplejših zim (12) in nasploh višjih temperatur (na primer okrog obeh gora – Kenije in Kilimandžara, kjer bi lahko gojili jabolka, hruške, pšenico, ječmen itd.), v Etiopskem višavju pa zaradi daljše vegetacijske dobe (6). Krčenje za kmetijstvo primernih območij, krajšanje vegetacijske dobe in zmanjševanje hektarskih donosov, zlasti na obrobju sušnih in polsušnih območij, so velika grožnja prehranski varnosti Afrike. Brez dodatnega namakanja bi se lahko pridelki v nekaterih državah prepolovili že do leta 2020 (5). Ogroženi so tudi vodni viri, ki zagotavljajo namakanje. Najbolj znan primer je Čadsko

jezero, ki se je v zadnjih 35 letih zaradi sočasnega povečevanja sušnosti v Sahelu in večjega odvzema vode za namakanje zmanjšalo za 95 %.

Globalno segrevanje naj bi do sredine 21. stoletja povzročilo **dvig morske gladine** za poldrugi meter, zaradi česar bi v Afriki poplavilo nižje ležeča obalna območja, vključno z večino Komorov in obalnimi mesti, kot sta Lagos in Abidžan. Milijoni prebivalcev obalnih območij se bodo morali zaradi dviga gladine morja preseliti (15). Najbolj naj bi dvig morske gladine prizadel območje Nilove delte in obale Zahodne Afrike (14) s posledicami, kot so vdiranje slane vode v notranjost, zaslanjevanje vode v lagunah in vodonosnikih, povečana obalna erozija, uničenje mokrišč in gospodarstva na obalnih območjih, dvig gladine talne vode v obalnih območjih, izguba glavnih mest (na primer Akre, Banjula) (7). Po ocenah naj bi samo prostorsko širjenje puščav in poplavljanje nizko ležečih obalnih območij ogrozila bivališča četrtnine afriškega prebivalstva (13). Ne le v obalnih območjih, tudi drugod po celini bodo spremembe podnebja zahvale velike prilagoditve v delovanju ekosistemov.

Slika 8: Nizko ležeča delta Nila bo med prvimi občutila posledice dviga morske gladine (foto: Katja Vintar Mally).

V Afriki živi okrog petina vseh znanih rastlinskih vrst, sesalcev in ptic, vendar **biotska raznovrstnost** upada. Zaradi zviševanja temperatur so ogrožene gorske regije, kar se najbolj očitno kaže v taljenju ledenikov (12). Led naj bi do konca desetletja s Kilimandžara izginil prvič po 11.000 letih. Podnebnim spremembam se pridružujejo še spremembe rabe tal, zaradi česar so posamezne vrste prisiljene migrirati. Od sedemdesetih do devetdesetih let 20. stoletja so se v Zahodni Afriki sahelska, sudanska in gvinejska savana premaknile proti jugu za 25 do 35 kilometrov, kar je povzročilo izgubo nekaterih rastlinskih in živalskih vrst ter širjenje puščavskih sipin v Sahel (3). Podnebne spremembe naj bi zmanjšale ali premaknile območja primernih rastišč za 81 do 97 % afriških rastlinskih vrst. Do leta 2085 naj bi tako 25 do 42 % afriških rastlinskih vrst ostalo brez primerne habitata (14). Rastlinske in živalske vrste v morju bo prizadelo zlasti odmiranje koralnih grebenov, ki je posledica ogrevanja morja in jasnega vremena ter človekovih dejavnosti v morju in vzdolž obal. Koralni grebeni obrobajo večino obal Rdečega morja in Indijskega oceana na vzhodu celine, kjer uspevajo zaradi kombinacije tople in plitve morske vode (15). Čeprav pokrivajo manj kot 0,2 % oceanskega dna, podpirajo kar četrtno morskih vrst. Pomembni so tudi za gospodarstva otokov in obalnih območij, saj

varujejo obalo pred valovi, preprečujejo erozijo in prispevajo k oblikovanju peščenih obal. Kot gojišča rib so pomembni tudi za ribištvo in predstavljajo veliko turistično zanimivost (11). Poleg počasnega zviševanja temperatur morske vode močno prizadenejo koralne grebene tudi nenadna zvišanja temperatur kot denimo v času El Niña v letih 1997–1998 (15).

Sklep

Predvidevanje obsega posrednih in neposrednih posledic podnebnih sprememb v Afriki je glede na trenutno stopnjo poznavanja problema še vedno zelo težavno in nezanesljivo. Na splošno pa utegne večina napovedanih posledic otežiti doseganje nadaljnega napredka v afriških državah. Poleg groženj prehranske varnosti, oskrbi z vodo, zdravju in biotski raznovrstnosti utegnejo podnebne spremembe sprožiti spore za naravne vire, katerih razpoložljivost bo še naprej omejevala rast prebivalstva. Omenjene posledice lahko sprožijo obsežne selitve prebivalstva in večje humanitarne krize ter zamajejo ali porušijo že tako krhko stabilnost v regiji. Afriške države se bodo lahko učinkovito spoprijemale z razvojnimi izzivi in prilagajale na podnebne spremembe le ob podpori socialno-ekonomsko (naj)bolj razvitih držav.

Viri in literatura

1. Africa. Atlas of Our Changing Environment. 2008. Nairobi.
2. Africa Water Atlas. 2010. Nairobi.
3. Boko, M., Niang, I., Nyong, A., Vogel, C., Githeko, A., Medany, M., Osman-Elasha, B., Tabo, R., Yanda, P. 2007: Africa. Climate Change 2007. Impacts, Adaptation and Vulnerability. Cambridge.
4. Buckle, C. 1996: Weather and Climate in Africa. Harlow.
5. Climate Change and Africa. 2007. Berlin.
6. Climate Change and Water: Technical Paper of the Intergovernmental Panel on Climate Change. 2008. Ženeva.
7. Conway, G. 2009: The science of climate change in Africa: impacts and adaptation. London.
8. Desanker, P., Magadza, C. 2001: Africa. Climate Change 2001. Impacts, Adaptation and Vulnerability. Cambridge.
9. Goudie, A. S. 1996: Climate: Past and Present. The Physical Geography of Africa. Oxford.
10. Hulme, M., Doherty, R., Ngara, T., New, M., Lister, D. 2001: African climate change. 1900–2100. Climate Research, 17.
11. Middleton, N. 2003: The Global Casino: An Introduction to Environmental Issues. London, New York.
12. Müller, C. 2009: Climate change impact on Sub-Saharan Africa. An overview and analysis of scenarios and models. Bonn.
13. Pulsipher Mihelič, L., Pulsipher, A. 2008: World Regional Geography. Global Patterns, Local Lives. New York.
14. Stern, N. 2006: Stern Review On the Economics of Climate Change.
Medmrežje: http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http://www.hm-treasury.gov.uk/stern_review_report.htm (9. 6. 2011).
15. Stock, R. 2004: Africa South of the Sahara. A geographical Interpretation. New York, London.
16. Vital Climate Graphics Africa.
Medmrežje: <http://www.grida.no/publications/vg/africa/page/3129.aspx> (10. 09. 2011).
17. World Development Indicators 2010. 2010. Washington.

Nemirni afriški kontinent

IZVLEČEK

Prispevek analizira geopolitično dinamiko afriških držav. Večina "črne celine" je v zadnjih desetletjih preživela eno od oblik državlanske krize – od uporov in lokalnih konfliktov do dolgotrajnih državljanskih vojn in meddržavnih spopadov. Te okoliščine močno oblikujejo družbene razmere, krnijo gospodarsko moč in povečujejo že tako prisotni problem revščine. Krizna in postkrizna območja Afrike so prej značilnost kot izjema.

Ključne besede: Afrika, politična geografija, geopolitika, krizna območja, narodno vprašanje.

ABSTRACT

Turbulent Africa – Geographical Viewpoints on Crisis Areas in Africa

The paper is analyzing the geopolitical dynamics of african nations. The majority of "black continent" survived one of forms of nation/state crisis in last decades, from short local rebellions to long civil wars and inter-state conflicts. Those circumstances have strong impacts to social relations, economic development and international position of african states/nations. There are many people in those crisis- and post-crisis areas living below the poverty level because of that.

Key words: Africa, Political Geography, Geopolitics, Crisis Areas, Ethnic Studies.

Avtor besedila:

JERNEJ ZUPANČIČ, dr. geogr.

Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

E-pošta: jernej.zupancic@guest.arnes.si

Avtorji fotografij:

SIMON KUŠAR, JURIJ SENEGAČNIK, VOJKO STRAHOVNIK, KATJA VINTAR MALLY

COBISS I.04 strokovni članek

Geografski vidiki kriznih območij v Afriki

V evropskih očeh je Afrika še danes najpogosteje pojem revščine in konfliktov; tipičen "tretji svet" z izpostavljenimi težavami, ki jih radi stereotipno pripisujemo kolonialni dediščini in rivalstvu glavnih svetovnih igralcev še izza časa polpretekle ideološko-gospodarske blokovske polarizacije. Če k temu pripišemo še neugodne posledice globalnih podnebnih sprememb in množičnost nekaterih bolezni, dobi Afrika še bolj negativno podobo. Večina "črne celine" je v zadnjih desetletjih preživela eno od oblik državlanske krize od uporov in lokalnih sporov do dolgotrajnih državljanskih vojn in meddržavnih spopadov (22). Te okoliščine močno oblikujejo družbene razmere, krnijo gospodarsko moč in povečujejo že tako prisotni problem revščine. Afrika ima izmed vseh celin največji delež prebivalstva (okrog 580 milijonov ali 67 %) oziroma okrog 60 % površin (približno 18 milijonov km²), ki nosijo vse značilnosti konfliktnih in postkonfliktnih stanj (vštete so države, kjer se je leta 2011 še odvijal neposredni spopad, upor, večji nemiri ali pa so bile v državi pomembnejše prisotni elementi postkonfliktnih stanj, na primer veliko število beguncev v neurejenih razmerah, kaotično stanje državnih uprav, neurejene gospodarske razmere in podobno) in so prej tipičen kot izjemen pojav.

V nadaljevanju želimo na kratko predstaviti poglobitve poteze geopolitične sestave Afrike, analizirati dinamiko politično-teritorialnega razvoja in s tem korenine današnjih kriznih pojavov. Zaradi omejenega prostora se žal ne bo mogoče spuščati v podrobnosti, niti ne v spopade same, temveč pojasniti predvsem geografsko ozadje sporov, anatomijo afriških držav in geografske posledice lokalnih vojn in raznolikih spopadov.

Politično-teritorialni razvoj afriških držav in nastanek kriznih območij

V geopolitičnem smislu je Afrika zapleten del svetovne periferije (3). Severni del tvori kompakten arabsko-islamski lok, ki se razteza proti Jugozahodni Aziji, proti jugu pa tvori širok prehodni pas, v katerem se islamski element prepleta z etnično raznoliko podlago ljudstev saheljskega in podsahelskega pasu, dokler ne trči na izrazito pisano paleto narodov krščansko-animističnega bloka Podsaharske Afrike. Stare civilizacije severnega dela kontinenta (egiptovska, kartažanska) so prihajale v stik s he-

nizmom in postale del rimskega imperija. Kasneje jih je prekril arabski islam in jih povezal v navidezno trdno celoto, v resnici pa krhek ter labilen panarabski svet. Politično-teritorialno so ga razdelile in razmejile evropske kolonialne sile, potem ko so ga postopoma iztrgale otomanskemu imperiju. Evropske kolonialne sile so v enaki meri določile tudi politični zemljevid Podsaharske Afrike, saj je bila celina na začetku 20. stoletja skoraj v celoti razdeljena med Veliko Britanijo in Francijo. Vsaka od njiju je namreč uspela pridobiti skoraj tretjino afriškega ozemlja. Ostalo so si razdelile Nemčija, Italija, Španija, Portugalska in Belgija. Izjemi sta le dve afriški državi: Abesinija (današnja Etiopija) in Liberija, ki sta uspeli ohraniti neodvisnost tudi v času kolonizacije Afrike.

Politični zemljevid Afrike je mlad. Večina držav je dosegla osamosvojitve v sedanjih državnih okvirih šele po drugi svetovni vojni, in sicer v obdobju med letoma 1951 in 1975. Samostojnost so prve dosegle severnoafriške države (sredi petdesetih let 20. stoletja), ki so se v valu uporov organizirano uprle francoski, angleški in španski oblasti. Veliki val osamosvojitve je sledil leta 1960 in v naslednjih letih. To kratko obdobje so zgodovinarji pozneje imenovali "rojstvo Afrike".

Slika 1: Ostanke starodavne Kartagine (foto: Vojko Strahovnik).

Slika 2: Afrika je pomemben izvoznik surovin, pa tudi dragocenih kamnov. Na sliki je rudnik diamantov Cullinan v Južnoafriški republiki, kjer je bil leta 1905 izkopen največji diamant na svetu (foto: Katja Vintar Mally).

Le portugalske posesti (Gvineja Bissau, Zelenortske otoki, Angola in Mozambik) so morale počakati do leta 1974 oziroma 1975. Egiptu se je uspelo izpod angleškega protektorata iztrgati leta 1922. Za osamosvajanje so bile bolj kot enotna odporiška gibanja (z izjemo severne oziroma t. i. arabske Afrike) zaslužne razmere znotraj kolonialnih sil. Njihove temelje sta zamajala zlasti dva procesa: začasni poraz med drugo svetovno vojno, še bolj pa rast domače intelektualne elite (15). Bistven je bil tudi ideološki vpliv, občasno povezan z izdatno gospodarsko in vojaško pomočjo komunističnih držav, predvsem Sovjetske zveze in njenih satelitov (10).

Osamosvojitve ni prinesla ne miru in ne blagostanja. Kolonialnega izkoriščanja je bilo sicer konec, a s tem se je prekinil tudi pretok inovacij in investicij. Zaradi gospodarskih koristi so morale kolonialne sile vlagati v infrastrukturo in izobraževanje. Zaostrene socialne razmere so zelo ustrezale ideologiji revolucionarnih poskusov in marsikje je imel protikolonialni odpor poteze socialističnih revolucij. Tretji sklop dejavnikov sestavljajo spremembe v afriški družbi, ki se je z oblikovanjem intelektualne, uradniške in gospodarske elite začela zavedati svojih želja in potreb ter posta-

vila temelje za izoblikovanje "modernih" narodov. Proces etnizacije afriških ljudstev je bil v svetovnem merilu že nekoliko prepozen. Prav z razumevanjem nacionalizmov afriškega tipa je mogoče pojasnjevati številne državljanske vojne, ki so se vnele od posameznih osamosvojitvev dalje. Z osamosvojitvijo so posamezna območja postala države in z vključitvijo v mednarodno organizacijo "nacije".

Afriške države so podedovale politične meje iz kolonialne dobe. Le redke so bile kolikor toliko etnično homogene. Ponekod so se osvobodilne vojne po dekolonizaciji prelevile v državljanske medetnične spopade, še zlasti če so imela posamezna ljudstva v kolonialni dobi določene privilegije. Za utrditev oblasti so politične elite sledile ponudbam tujih sil po gospodarski in vojaški pomoči. Pri tem je imela precej uspeha zlasti Sovjetska zveza in njeni politični sateliti. V afriških državah so se pričele utrjevati različne diktature, proti katerim je – zopet tudi zaradi posrednega vmešavanja tujih sil – nastal odpor in državljanske vojne (12). Ni mogoče reči, da bi bili nacionalizmi afriških ljudstev, ki so z družbeno modernizacijo in politično afirmacijo po uspehu nad kolonialnimi silami postajali de facto narodi, kak "zahodni" izum. Toda dejstvo

je, da je določen kaos ustrezal tako "zahodu" kakor "vzhodu", ki sta nazivno zaradi ideoloških (demokracija proti socializmu), dejansko pa zaradi geopolitičnih razlogov večje uporabljala Afriko za svoj strateški poligon (16). Iskanje političnega in vojaškega tutorstva ni bila svobodna izbira, temveč preživetvena nuja. Od povezave z močnimi zunanji silami je bil namreč odvisen sistem pomoči. Ta pomoč je bila za razvite države dolgoročna poslovna naložba, ki je bila lahko uspešna le v primeru ustreznih političnih in celo vojaških (varnostnih) garancij. Sistem pomoči, namenjen okrepitvi domačega gospodarstva, infrastrukture in vzpostavljanje določene mere gospodarske avtonomije in samozadostnosti, je pogosto prehajal v svoje nasprotje: afriške države so postajale trajno odvisne od sistema razvojnih pomoči (19).

Končno je potrebno omeniti še obdobje globalizacije in zanjo značilne dejavnike. To obdobje časovno sovпада z razpadom svetovne ideološke polarizacije, ki je bilo značilno za obdobje hladne vojne in nastop tehnoloških inovacij v informacijski tehnologiji. Tržišče t. i. zahoda se je močno razširilo, kar je v kratkem času prisililo kapital k premestitvi industrije v manj razvita okolja, predvsem v Azijo in Latinsko Ameriko. Afriške države so imele od tega le malo koristi, saj so glavni izvozni artikli večine afriških držav mineralne, energetske in prehranske surovine ter industrijski polizdelki. Razvojni razkorak se je še povečal, ker je nizka cena nekaterih surovin zmanjšala zaslužke. Verjetno je treba del poslabšanja gospodarskih možnosti pripisati tudi neoliberalističnemu konceptu gospodarstva (1).

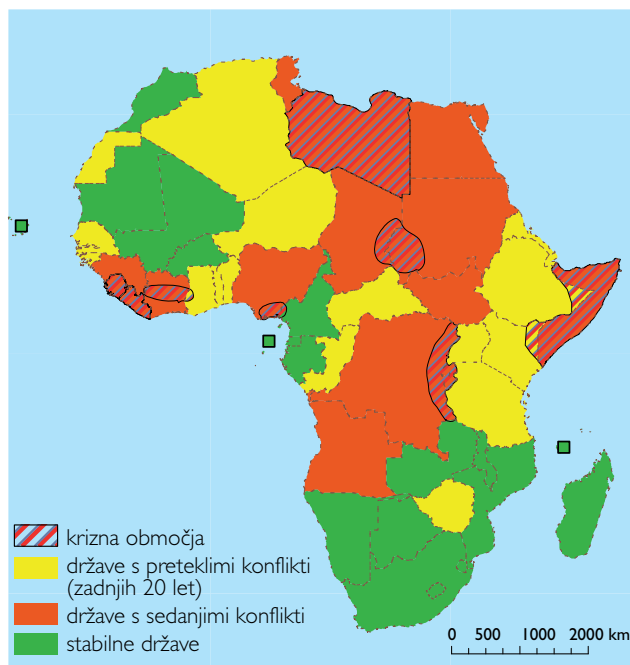
Tretja sila, ki se prav tako uveljavlja v najnovejši dobi na afriških tleh, so "azijski tigri". Gre za gospodarsko rastoče sile Južne in Vzhodne Azije, na čelu katerih izstopata Kitajska in Indija, sledita pa jim Koreja, Malezija in Vietnam. Te države so bile zaradi nizke cene delovne sile najprej konkurenca afriškim državam, danes pa se že uveljavljajo kot nosilci kapitala in tehnologije.

Pri proučevanju afriških kriznih območij je zato potrebno upoštevati širok nabor vplivov. Nekateri so oblikovali kolonialno dediščino (kolonialno upravo, plantažno gospodarstvo, infrastrukturo, šolski sistem, predelovalno industrijo), drugi so vplivali na posamezne družbene strukture ali cele etnične skupnosti v času osamosvajanja. Posebno vprašanje je postopno vzpostavljanje odvisnosti različnih vrst prek sistema

tuje pomoči. V tem pogledu je posebej dramatična prehranska odvisnost.

Kljub individualnosti posameznih kriznih območij lahko z nekaj poenostavljanja ločimo tri tipe kriznih in postkonfliktnih območij, ki so tudi značilno conalno razporejeni:

1. državne krize zaradi t. i. arabskih vstaj na severnem arabsko-islamskem loku;
2. ideološko-kulturni spopadi v predelu Sahelske in Podsahelske Afrike;
3. medetnični spopadi v državah Podsaharske Afrike.

Slika 3: Tipi držav in krizna območja v Afriki.

Upori proti diktaturi na arabsko-islamskem severu

Leta 2011 je vrsto arabskih držav v Severni Afriki in Jugozahodni Aziji zajel val množičnih demonstracij proti domačim diktaturam. Silovitost tega procesa in njegova geografska razširjenost je podrla pričanje o monolitnosti arabskih družb in njihovo domnevno protizahodno usmerjenost. Interpretacije vzrokov "arabske pomladi" so precej različne, od tega da gre (zopet) za eno izmed "uvoženih" revolucij pa do avtentičnih demokratičnih gibanj. Opozoriti je potrebno na podcenjevanje zlasti socialnih sprememb arabskih družb in bistveno spremenjene geopolitične okoliščine.

Slika 4: Polkovnik Moamer el Gadafi je bil dolgoletna osrednja ikona Libije. Ob praznovanju obletnice prevrata leta 2007 je našel svoje mesto tudi na obzidju Rdeče utrdbe (narodnega muzeja) v Tripoliju (foto: Simon Kušar).

Severnoafriške arabske države se po politični tradiciji in gospodarski strukturi precej razlikujejo. Države Magreba (arabsko: zahod; Maroko, Tunizija in Alžirija) imajo poleg Berberov in Tuaregov tudi Arabce. Te države so dedinje arabske islamizacije in poznejših samostojnih državnih tvorb, ki so šele proti koncu 19. stoletja prišle pod francosko oziroma špansko (del Maroka) posest. Predvsem v priobalnem in atlaškem delu Tunizije ter Alžirije so doživeli tudi intenzivno francosko kolonizacijo. Francosko prebivalstvo se je po osvobodilni vojni (1954–1962) večinoma umaknilo. Od vseh magrebskih držav je imela najboljše odnose z evropskimi državami kraljevina Maroko, medtem ko je bila Alžirija, verjetno tudi zaradi zgodovinskega spora z vplivno evropsko silo Francijo, veliko bolj previdna. Tunizija je bila ves čas odprta do Evrope in zato privlačna za evropske turiste.

Libija ima precej samosvoj politični razvoj. Glavnino prebivalstva sestavljajo arabizirani Berberi. Libijo je v 16. stoletju vključila v svoje okvire Turčija, v 19. stoletju pa se je zanjo začela potegovati Italija in jo

1912 formalno in šele leta 1939 tudi dejansko obvladala. Kmalu po drugi svetovni vojni (leta 1951) je Libija postala neodvisna kraljevina, leta 1969 pa je oblast prevzel Moamer el Gadafi. S sovjetsko pomočjo je pretrgal stike z Združenimi državami Amerike in Veliko Britanijo, poddržal industrijo in rudarstvo ter uvedel osebno diktaturo (12). Na oblasti je bil do jeseni 2011, ko je bil njegov režim strmoglavljen.

Še toliko bolj poseben je Egipt, po prebivalstvu druga največja država Afrike. Pod arabsko islamsko kapo se skriva ena najstarejših civilizacij na svetu, ki je bila v antiki tesno povezana z grško in rimsko, nato pa arabsko civilizacijo. Turška zasedba v 16. stoletju tako ni pomenila korenitejšega zasuka, še manj pa kratkotrajna francoska napoleonska avantura na prelomu iz 18. v 19. stoletje. Krepitev britanskega vpliva je naposled (leta 1882) privedla do protektorata, ki so se ga znebili leta 1922. Po drugi svetovni vojni so sledili številni vojaški prevrati, v katerih so imeli opazno vlogo sovjetski vplivi (5). Prav sovjetska asistenca je botrovala drzni odločitvi za gradnjo Asuanskega jezua in še nekaterih velikih projektov.

Slika 5: Naserjevo jezero v Egiptu je velik vodni rezervoar, ki je nastal za Asuanskim jezom na reki Nil, enem največjih razvojnih projektov v Afriki (foto: Katja Vintar Mally).

Arabske države so v zadnjih desetletjih doživele korenite družbene spremembe. Nagla rast števila prebivalstva, večanje gostote prebivalstva v mestih, spreminjanje tradicionalne kmečko-obrtniške družbe v industrijsko in storitveno ter večji stik ljudi z zahodno civilizacijo je v domače okvire vztrajno vnašala nove vrednote, ki so se izrazili v valu nezadovoljstva, nemirov, prevratov in celo državljskih vojn. Na arabsko družbo so te spremembe vplivale močnejše, kot se pogosto predvideva. Število izobražencev se je močno povečalo in ponudba delovnih mest jim ni utegnila slediti. Mnogi (ne le izobraženi) so iskali svoje priložnosti na začasnem delu v Evropi, predvsem v državah severno-sredozemskega loka (Španija, Francija, Italija), pa tudi v Srednji in Zahodni Evropi. Iz teh območij prihaja tudi glavina turistov, kar je imelo dolgoročne ekonomske, kulturne in politične učinke (5). Prav tako ne gre zemariti različnih oblik poslovnega sodelovanja, zlasti v Tuniziji in Egiptu. Po drugi strani so postajale arabske družbe vse bolj gospodarsko ranljive. Ob povečanem številu prebivalstva se je državna usmeritev na uradništvo, naftno industrijo, kmetijstvo in turizem soočala z brezposelnostjo vse bolj izobražene mladine. Naftna industrija je državam še vedno dajala sorazmerno visoke donose, korist pa je imela predvsem gospodarska in politična elita. V teh so hitro prepoznali krivca za svoj brezizhodni socialni položaj in jih v valu protestov odstranili z oblasti. V Libiji

kot najbolj radikalni diktaturi je prišlo do državljske vojne, ki se je končala s porazom vladnih sil in smrtjo dolgoletnega voditelja Gadafija.

Razloge pa je treba iskati tudi v spremenjenih geopolitičnih razmerah. Po desetletjih taktičnega prilagajanja ameriškim (zlasti Egipt in Tunizija) ali sovjetskim vplivom (Libija in delno Alžirija ter nekaj časa Egipt) je panislamska in v manjši meri panarabska povezanost prevladala, delno tudi zaradi razpada Sovjetske zveze (13). Njena naslednica Rusija je gospodarsko in politično močno omejena (njen vpliv na Balkanu se je radikalno zmanjšal in ga je zamenjala ameriška sila) in se v Afriki pojavlja bolj kot konkurent na energetskem tržišču ena od svetovnih političnih sil. Poleg tega so se v z nafto bogatih afriških državah pojavili novi svetovni igralci, zlasti Indija, Kitajska in Južna Koreja, ki ne nastopajo le kot iskalci energetskih dobrin in različnih surovin. To so gospodarstva, ki iščejo prostor za plasiranje svoje tehnologije in kapitala ter širijo tržišča svojih izdelkov (14). "Stoletje Azije", kot je začetek tretjega tisočletja predvidno imenoval Emmot (8), uveljavlja svetovno produkcijsko jedro v vzhodni in južni Aziji, ta pa išče in uveljavlja svoje periferije. Afrika, celina z večstoletno tujo prevlado in vztrajni široki "pas črepinj" (16), je spričo svojega rudnega in energetskega bogastva zaželen tarča, še zlasti ker popušča evropska gospodarska moč in posledično tudi njen vpliv.

Podsahelska Afrika v spopadu kultur

Sahelski pas, ki tvori prehodno ozemlje med Saharo na severu in predeli savane na jugu, označuje predvsem širjenje puščave proti jugu. Za to niso krive le globalne podnebne spremembe, temveč v veliki meri tudi pretirana paša. Na tem območju prebivalstvo zelo naglo narašča, zato so se močno povečale potrebe po hrani, ki jo tradicionalne oblike kmetijstva ne morejo zagotoviti dovolj. Prebivalstvo različnega jezikovno-etničnega izvora in islamske veroizpovedi se zato pomika proti jugu, kjer se srečuje s pretežno krščanskim prebivalstvom. Pomanjkanje vode in prehranskih virov stopnjuje konfliktnost na tem kulturnem stiku (1).

Poglavitni proces v širokem podsaharskem pasu je (bil) medkulturni in hkrati medetnični spopad, ki je kdaj tudi odgovor na asimilacijske pritiske s strani

političnih elit, oblikovanih v času ob in po osamosvojitvi. Nacionalizmi afriških nedržavnih narodov skušajo oblikovati nacionalne države ali vsaj izsiliti široke avtonomije. Zato so ponekod znotraj državnih ozemelj nastale paradržave, nekateri deli pa so se tudi dejansko osamosvojili. Prvi val spopadov se je odvijal v šestdesetih in sedemdesetih letih, drugi pa v devetdesetih letih 20. stoletja. V Maliju (med letoma 1990 in 1995) in Nigru (med letoma 1991 in 1997) je potekal upor Tuaregov na severu s separatističnimi težnjami (5). V Gani in Slonokoščeni obali je v istem obdobju potekal oster medetnični boj med pretežno muslimanskimi in pretežno krščansko-animističnimi predeli. Prava državljanska vojna se je odvijala v Nigeriji (med letoma 1967 in 1969) po razglasitvi neodvisnosti Biafre na gosto poseljenem jugu (13). V tej najbolj obljudeni afriški državi živi nad 250 etničnih skupin, ki se po veroizpovedi ločijo na: muslimane (približno 43 %, največ Hausa in Fulani), protestante (22 %), katoličane (9 %), precej

Slika 6: Katoliška vera je ena od najbolj dinamičnih verskih skupnosti v Podsaharski Afriki. Na sliki je Katoliška cerkev v Victoriji na Sejšelih (foto: Katja Vintar Mally).

pa je tudi lokalnih krščanskih cerkva (15 %) in opažen delež domačih tradicionalnih verovanj (5). Politično močnejši severni predeli, podprti s sredstvi islamskih arabskih držav, so se skušali uveljavljati na gospodarsko bogatih južnih območjih Nigerije, ki razpolaga z bogatimi viri premoga in nafte ter rodovitnimi kmetijskimi površinami. Pritisk muslimanov, da bi uvedli šeriatsko pravo na celotnem državnem ozemlju in ne le v pretežno islamskih provincah, je zaslužen za spore v tej multietnični državi. Tako se je v delti Nigra razvilo odporiško gibanje s separatističnimi težnjami (5).

Podobni poskusi politično motivirane islamizacije potekajo bolj ali manj na celotnem krščansko-muslimanskem stiku. Slonokoščena obala, Gana, Nigerija, Čad in Sudan so velik in dovolj zgovoren dokaz teh procesov (17). Do sedaj je separatistični podvig uspel v južnem Sudanu, ki je julija 2011 razglasil neodvisnost (6). Leta 1993 se je po dolgi vojni od Etiopije odcepila Eritreja. Priznanje so mednarodni dejavniki povezovali – kakšen paradoks! – z dejstvom, da je bilo to ozemlje nekoč italijanska kolonija in ne del Abesinije (Etiopije).

Zelo podoben argument ima tudi nekdanji britanski del Somalije (Somaliland) na severu, vendar države nihče ne prizna, kljub dejstvu, da je v danih okoliščinah to najbolj stabilen del Somalije (7). Od Somalije se skuša odcepiti tudi Puntland na konici Afriškega roga. Somalijška zgodba je dolga in datira v sedemdeseta leta, ko je Somalija skušala z vojno izsiliti vključitev etiopske pokrajine Ogaden, naseljene pretežno z ljudstvi, ki govorijo somalski jezik. Tako je Somalija ena redkih afriških versko in jezikovno dokaj homogenih držav, ki je posredno zaradi želje po vključitvi vseh Somalcev v eno državo (tipičnega nacionalizma) praktično razpadla in so stare kolonialne meje postale argument nove etnične razpršenosti (4).

Omeniti je potrebno še en element. Kaotične razmere omogočajo vzpon skupinam, ki nimajo političnih ali ideoloških ciljev, temveč izkoriščajo okoliščine brez močne državne oblasti in se na ta način okoriščajo. Odporiške skupine v Liberiji in Siera Leoneju bogatijo ob trgovini z redkimi surovinami (predvsem z diamanti), ob somalskih obalah pa delujejo pirati, ki ropajo ladje na obsežnih vodnih površinah Adenskega zaliva in zahodnega Indijskega oceana (6).

Tropska Afrika v spopadu nacionalizmov

Nacionalno prebujanje afriških narodov je v primerjavi z evropskimi in azijskimi narodi zapozneno in zato vezano na drugačne družbenopolitične okoliščine, razlikuje pa se tudi v dinamiki. Afriška ljudstva so se preprosto znašla v teritorialnih okvirih kolonialnih političnih meja (9). Razdeljenost ljudstev je zavirala že tako skromne možnosti politične emancipacije, kulturno pa so se bile nastajajoče elite prisiljene nasloniti na kolonialne institucije in njihovo matično evropsko zaledje. Etnije, ki so imele zaradi večje naklonjenosti evropskih kolonizatorjev prednosti pri zaposlovanju v upravi, javnih službah in vojski, so v večji meri sprejele jezik in navade Evropejcev in posredno močnejše razvijale lastno elito (11). Zato se je pogosto zgodilo, da so manjšinske etnije po osamosvojitvi prevzele oblast in skušale v čim krajšem času vzpostaviti ne le politični, gospodarski in kulturni nadzor, temveč tudi prilagoditi standarde in norme v državi svojim potrebam. Ta pristop je naletel na odpor, še posebej če so bila prisotna na primer verska vprašanja. Zato je največ ostrih medetničnih spopadov v severni prehodni coni južno od Sahela.

Mednarodna skupnost je afriške nacionalizme zavirala in jih skušala usmerjati k etnizaciji teritorijev znotraj obstoječih držav. Posebej v mnogonarodnih državah je jezik kolonialnih upraviteljev (p)ostal *lingua franca* vseh in obenem priložnost za obujanje vsaj gospodarskih povezav. Britanski Commonwealth je do neke mere blažil nacionalistične poskuse prebujajočih se narodov. Zaradi gospodarske odprtosti je še vedno omogočal krepitev etničnih elit, ki so potem želele v večji meri unovčiti svoje priložnosti. S tem je bila pot do diktature odprta, še zlasti zaradi pomoči socialističnih držav, kjer je bila lepo vidna povezava med enopartijskim sistemom in diktaturo. Preživetvena strategija posameznika v diktaturah je bila korupcija, ki se je je posluževala tudi politična elita, če je to hotela ostaniti. Zato so afriški nacionalizmi izjemno zapleteni. Še težje rešljivi pa so spori, ki jih posredno in neposredno sprožajo. Nacionalno emancipacijo prekrivajo stare zamere izza kolonialne dobe, zastrujejo "uvožene" ideologije, konflikte pa zavlačujejo posamezne interesne skupine. Vsekakor je potrebno omeniti tudi veliko slabost Afrike: nezadostno razmerje med produkcijskimi možnostmi in preživetvenimi potrebami. Neredko so medetnični spopadi v senci vtisa, da gre v

vojnah "za vodo in zemljo". Energenti in redki minerali ter druge surovine so prestiž in v spopad zanj v bistveno večji meri vstopajo tuji igralci.

Najobsežnejše krizno območje Afrike je nedvomno vzhodnoafriško višavje, ki se navezuje na obširne predele Konga in nato nadaljuje v Angolo, na sever pa prehaja iz Ugande v južni Sudan. Lacoste jih ima za dva od največjih afriških problemov (13). Žarišč je več in so regionalnega značaja, vendar obstajajo tudi močni medsebojni vplivi. Na visokem robu Kongovske kotline (Centralnoafriška republika, Uganda in Kongo) so se po osamosvojitvi uveljavile diktature, upor proti njim pa je povzročil dolgotrajne državljanske vojne z valovi beguncev, ki so se prelivali v sosednja območja, diktature pa so (zlasti v primeru Ugande) zamenjale nove diktature. Vlogo posrednika je odigrala Tanzanija in s tem demonstrirala moč regionalne sile.

V Burundiju in Ruandi je prišlo do značilnega medetničnega spopada med večinskimi Hutujci (v obeh državah okrog 80 % prebivalcev) in Tutsiji (ki sestavljajo 15 do 20 % prebivalstva). V stotih dneh

leta 1994 so hutujski ekstremisti zagrešili milijonski pogrom nad Tutsiji in sprožili val beguncev v Ugando ter Kongo. Begunci so v pokrajini Ituri dodatno zapletli že tako težke razmere, saj je bil Kongo že več desetletij v državljanski vojni različnih intenzivnosti. Vojska se je pričela zaradi odpora proti diktaturi Mobutu Sese Sekuju. Na dolgotrajnost konflikta v Kongu (nekdanji Zaire) je močno vplivala tudi invazija iz sosednje Angole, prav tako že več desetletij krizne države (13).

Nekdanjo portugalsko kolonijo Angolo, ki jo naseljuje okrog 90 etničnih skupin, pretresajo nemiri in državljanske vojne že od leta 1953. Tedaj se je oblikovala protikolonialna koalicija, ki se je kasneje razdelila v dve glavni politični sili (MPLA in FNLA). Nastopila sta proti kolonialni oblasti, ki pa je oblikovala gibanje UNITA. Desetletna državljanska vojna (1961 in 1971) se je končala z avtonomijo, pet let pozneje pa z neodvisnostjo Angole. Beg portugalskih kolonistov je poslabšal gospodarsko stanje, socialistična usmerjenost Angole pa je iskala zaveznike na Kubi in v Sovjetski zvezi. Rivalstvo med strujami in delovanje tujih sil so vodile v drugo državljansko vojno. Komaj

Slika 7: Zaradi uspešne razrešitve kriznih razmer lahko prebivalci Burkine Faso nemoteno opravljajo svoja vsakodnevna opravila (foto: Jurij Senegačnik).

dve leti po osamosvojitvi so angolske frakcije MPLA s kubansko podporo pričele neuspešno avanturo v sosednjem Zairu, z namenom osvojiti pokrajino Šaba, bogato z ležišči bakrove rude.

Epilog: Afrika, kam?

Če je bilo dojemanje Afrike v preteklosti povezano predvsem z revščino in neurejenimi razmerami, ni nujno, da bi posamezne države v prihodnosti ne prevzele pomembnejše vloge v svetovnem gospodarstvu. Pri tem ne gre le za surovinsko osnovo, temveč tudi za vse pomembnejši delež določenih dobrin v svetovni proizvodnji (na primer tekstila, metalurških proizvodov). Afriškim državam manjkajo predvsem kapital, tehnologija in izkušnje. Povečana proizvodna moč azijskih in tudi latinskoameriških držav bo morala nujno skrbeti za širjenje tržišča svojih proizvodov. Tako je Afrika njihovo potencialno tržišče, kar v veliki meri dokazujejo zlasti vlaganja Kitajske in Indije. Prav zato nekateri v Afriki vidijo novi "eldorado". Nanj kažejo tudi uspešne tranzicije nekaterih držav, ki so uspele prebroditi domače krize, na primer Burkina Faso (20) in Južnoafriška republika kot nova gospodarska sila (2). Toda prihodnost afriškega gospodarstva je v veliki meri odvisna od njihove sposobnosti dviga iz družbene in politične periferije ter obvladovanja notranjih konfliktov.

Medtem ko je severni del Afrike v procesu intenzivnih političnih preobratov in ima zato notranjepolitična trdnost precejšnje možnosti za uspeh, je za srednji, t. i. podsahelski pas verjetnejši scenarij nadaljevanja sporov in odprtih medetničnih konfliktov. Kulturno prehodna Podsaharska Afrika utegne biti še naprej žrtev lastnih konfliktnih potencialov vezanih na medetnična in medkulturna razmerja, v katera bodo zaradi pomena strateških dobrin neusmiljeno vstopali veliki svetovni igralci. Zato je precej verjetno nadaljnje drobljenje držav, nastajanje paradržav in ostalih "avtonomnih" teritorijev (18). Podobno velja tudi za države tropske Afrike, ki pa imajo prednost v razpoložljivih možnostih za pridelavo hrane. Opisanih teženj politično-teritorialnega razvoja ni treba nujno vzeti kot nevarno zaostrovanje, čeprav skušajo velike sile prikazovati lokalne konflikte kot globalno grožnjo. Afriške države so v silni gospodarski, demografski in tudi politično-teritorialni dinamiki. Pojav paradržav je do neke mere nujno evolucionsko zlo, ki ga ni mogoče enostavno odpraviti ne z intervencionizmom in ne z dobrohotnimi gospodarskimi poizkusi. Afriki bo potrebno prisluhniti in ji na podlagi medcelinskega sodelovanja omogočiti lasten uspeh na domačih tleh. Evropsko-afriške odnose bo potrebno razrešiti bremena evropocentrizma in doumeti, da lahko modernizacija poteka tudi nekoliko na specifičen afriški način.

Viri in literatura

1. Atlas der Globalisierung, 2003. Berlin.
2. Barber, J. 1999: South Africa in The Twentieth Century, Oxford.
3. Barnett, T. P. 2004: The Pentagon's New Map. War and Peace in the Twentieth-First Century. New York.
4. Birnbaum, M. 2002: Krisenherd Somalia. Das land des Terrors und der Anarchie. München.
5. Der Fischer Weltalmanach. Staatenlexikon. Alle Staaten der Welt auf einen Blick. 2006. Frankfurt.
6. Der Neue Fischer Weltalmanach 2012: Zahlen, Daten, Fakten. 2011. Frankfurt.
7. Draper, R. 2009: Somalija v razsulu. National geographic, 2009-2, Ljubljana.
8. Emmott, B. 2009: Rivals. How the Power Struggle between China, India and Japan will shape our next decade. London.
9. Ganster, P., Lorey, D. E. (ur) 2005: Borders and Border Politics in a Globalizing World. Lanham.
10. Hourani, A. 1992: A History of The Arab Peoples, New York.
11. Hutchinson, J., Smith, A.D. 1994: Nationalism. Oxford.
12. Kissinger H. A. 1996: Die Vernunft der Nationen. Über das Wesen der Außenpolitik. München.
13. Lacoste, Y. 2009: Geopolitique. La longue histoire d'aujourd'hui. Paris.
14. Lasseerre, F., Gonon, M. 2008: Manuel de Geopolitique. Enjeux de Pouvoir sur des Territoires. Paris.
15. Lawrence, J. 1994: The Rise and Fall of the British Empire. New York.
16. Parker, G. 1997: Zahodna Geopolitična misel v 20. Stoletju. Ljubljana.
17. Peterson, D. 2003: Inside Sudan. Boulder.
18. Rosecrance, R. N., Stein, A. A. 2006: No more States? Lanham.
19. Seitz, V. 2009: Afrika wird armregiert oder Wie man Afrika wirklich helfen kann. München.
20. Senegačnik, J. 2007: Burkina Faso. Geografski obzornik 54-2. Ljubljana.
21. White, G. W. 2004: Nation, State and Territory. Origins, Evolutions and Relationship. Lanham.
22. Zupančič, J. 2006: Geografski pristopi k proučevanju kriznih območij. Dela 26. Ljubljana.

Regionalna geografija Afrike

IZVLEČEK

V prispevku so prikazani cilji regionalne geografije Afrike v celotni vertikali izobraževanja. V nadaljevanju so predstavljena na mariborskem Oddelku za geografijo pripravljena učna gradiva za poučevanje, raziskovanje in učenje o Afriki. Poznavanje Afrike je pomembno ne zgolj kot predmetno področje geografije, temveč za ustrezno razumevanje sedanjih procesov v svetu, na kar opozarjajo tudi mnoge organizacije v Sloveniji, ki se ukvarjajo z Afriko.

Ključne besede: regionalna geografija Afrike, pouk geografije, učna gradiva.

ABSTRACT

Regional geography of Africa: insight on education and learning materials

The article presents objectives of the regional geography of Africa in all levels of education. Materials for teaching geography of Africa are presented, as well. Knowledge of Africa is important not only as a subject area of geography, but to understand the current processes in the world, which was also pointed out by many organizations in Slovenia dealing with Africa.

Key words: regional geography of Africa, teaching geography, learning materials.

Avtorica besedila:

ANA VOVK KORŽE, ddr. geogr.

Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru,
Mednarodni center za ekoremediacije
Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija
E-pošta: ana.vovk@uni-mb.si

Avtor fotografije:

JURIJ SENEGAČNIK

COBISS 1.04 strokovni članek

Pogled na izobraževanje in učna gradiva

V sebine regionalne geografije Afrike so bile vedno in so tudi danes med bolj zaželenimi v osnovni in srednji šoli, pa tudi na fakulteti. Razlogi so tako vsebinske kot tudi motivacijske narave, saj ne le otroci ampak tudi odrasli želimo več vedeti in bolje poznati življenje "črne celine". O Afriki je kar nekaj stereotipov, na kar je bilo opozorjeno v publikaciji Afrika v slovenskem šolskem sistemu (1). Stereotipne podobe o Afriki in Aziji in njenih prebivalcih najdemo že v učbenikih za osnovne in srednje šole (3). Kot navaja avtorica, so pogosto prikazane razlike med rasami preveč očitne. Pri beli rasi so običajno prikazani pridni učenci, ki sedijo za klopmi v učilnicah in se učijo. Črno raso običajno predstavljajo Afričani, ki imajo na sebi vso možno kramo, ki jo prodajajo. Rumeno raso pa večinoma spoznavamo v mongolski stepi (3).

V nasprotju s stanjem pred približno desetimi leti, ko smo iz Afrike dobili manj informacij, je današnja medijska podoba Afrike v Sloveniji skoraj povsem odvisna od poročanja tujih medijev. Nekaterne posledice tako posredovanih informacij so lahko izjemno problematične. Medijsko poročanje ustvarja predvsem negativno podobo Afrike, saj jo predstavlja kot celino plemen, nesreč, političnega in drugega nasilja,

lakote, revščine, bolezni, velikih emigracijskih procesov, divjih živali, pragozdov in puščave (1). Ob tem ostaja druga Afrika – tista, v kateri živijo ljudje tako kot povsod drugod – nevidna.

V prispevku smo prikazali vsebinsko osredotočenost predmeta Regionalna geografija Afrike v osnovni in srednji šoli v obdobju od 2004 do 2010, ko so nastajala učna gradiva za regionalno geografijo Afrike, opisano pa je tudi stanje na področju proučevanja geografije Afrike na vseh treh oddelkih za geografijo v Sloveniji.

Regionalna geografija Afrike v osnovi šoli

Regionalna geografija Afrike je v vseh učbenikih predstavljena celovito. Namen predmeta je, da na primeru posamezne večje ali manjše regije učenci spoznajo vse tiste naravne in družbene pojave in

sile, kakor tudi njihovo medsebojno součinkovanje, skratka vse tiste dejavnike, ki vplivajo in učinkujejo na oblikovanje, videz strukturo ter funkcijo določene pokrajine oziroma regije (6).

Cilji izobraževanja o regionalni geografiji Afrike so naslednji:

- cilji, povezani z razumevanjem prostora;
- cilji, povezani z znanjem in z razumevanjem geografskih struktur, procesov in odnosov;
- cilji, povezani z uporabo znanja in veščin;
- vzgojni cilji povezani z državljansko vzgojo, vzgojo za sožitje, multikulturno in medkulturno vzgojo ter okoljsko vzgojo (6).

Navedeni cilji so generalni in bi jih prepoznali tudi pri drugih predmetih. Enako je s splošnimi cilji, pri katerih učenci pridobivajo prostorsko predstavo, ustvarjalno sprejemajo in razumejo informacije za odgovorno ravnanje in odločanje, spoznavajo različna merila za regionalizacijo, umeščajo pokrajine v širše

Preglednica 1: Regionalna geografija Afrike: vsebinski sklopi in cilji v osnovni šoli (5).

Vseбина	Vseбина – natančnejša	Specifični učni cilji
obča geografija Afrike	<ul style="list-style-type: none"> • geografska lega Afrike; • podnebni in rastlinski pasovi; značilnosti površja; • vpliv naravnih dejavnikov na gostoto in razporeditev prebivalstva Afriške celine 	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> • primerja geografsko lego Afrike z lego ostalih celin; • na zemljevidu pokaže in imenuje velike naravnogeografske enote Afrike in jih primerja med seboj glede na geografsko lego, toplotni pas; • imenuje in opiše posamezne podnebne in rastlinske pasove Afrike, jih primerja med seboj in opiše možnosti za življenje ljudi v njih; • primerja količino in razporeditev padavin z rastlinskimi pasovi; • opiše pomen reke Nil za življenje ljudi nekoč in danes; • opiše vzroke in posledice različne gostote poselitve ter nekaj rasnih skupin in rasnih drobcev.
Severna Afrika	<ul style="list-style-type: none"> • družbenogospodarske značilnosti Severne, Severozahodne in Severovzhodne Afrike 	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> • ob zemljevidu imenuje države, ki jih prištevamo k Severni Afriki; • s pomočjo gospodarske karte in slikovnega gradiva sklepa o pogojih za življenje v Severni Afriki; • razloži učinke Nilovih poplav, ovrednoti pomen doline te reke za gospodarski in turistični razvoj Egipta; • opiše značilnosti prebivalstva Severni Afrike.
Tropska Afrika	<ul style="list-style-type: none"> • vpliv podnebnih in rastlinskih razmer na poselitev in družbenogospodarsko usmerjenost Nizke ekvatorialne Afrike, Visoke ekvatorialne Afrike in Zahodne Afrike 	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> • opiše naravne značilnosti tropske Afrike; • razloži pomen nadmorske višine za poselitev v ekvatorialnem pasu; • s pomočjo tematske karte našteje naravne vire za gospodarstvo.
Južna Afrika	<ul style="list-style-type: none"> • zemljepisna lega Južne Afrike; • naravne in družbene značilnosti; • rasno razlikovanje 	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> • s pomočjo zemljevida opredeli obseg Južne Afrike in ga primerja s pokrajinami podobne geografske širine severno od ekvatorja; • analizira dejavnike, ki so vplivali na priseljevanje belega prebivalstva in oblikovanje političnih skupnosti; • s pomočjo gospodarske karte ugotovi naravna bogastva Južne Afrike in sklepa o razvoju gospodarstva.

okolje ali območje, geografsko razmišljajo o pokrajinah in ljudeh, pojasnjujejo pokrajinske spremembe, berejo zemljevide, izdelujejo tematske zemljevide, se orientirajo in načrtujejo poti s pomočjo zemljevidov.

V specifičnih učnih ciljih manjkajo regionalno-geografski specifični cilji za Afriko, ki jih lahko najdemo med vzgojnimi cilji, kot so na primer, da učenci gradijo pozitivna čustva, zanimanje za družbene potrebe, sposobnost doživljanja raznolikosti in lepote, skrb za uravnoteženo rabo prostora, pomena vrednot pri odločanju o posegih v prostor, zavest o reševanju lokalnih, regionalnih in svetovnih problemov, spoštovanje enakopravnosti, drugih narodov in kultur, vživljanje v položaj drugih ljudi in ljudstev in povezovalne vidike izobraževanja (spoznavni, čustveni, etični, estetski, motorični) (1).

Zaradi splošnih ciljev in zmožnosti so tudi vsebine regionalne geografije Afrike v osnovnošolskih (pa tudi v srednješolskih) učbenikih splošne, precej trditve je poenostavljenih (1) in omejenih na dejavnosti in značilnosti, nič pa na duhovni in nematerialni položaj Afrike.

Regionalna geografija Afrike v srednji šoli

V učnem načrtu za splošne gimnazije je zapisano, da naj bi dijak pri regionalni geografiji Afrike osvojil naslednje spretnosti in znanja (7):

- ob karti razložil temeljne značilnosti reliefa Afrike in procese, ki ga oblikujejo;
- poznal najpomembnejše afriške reke in pojasnil njihov vpliv na poselitev in kmetijstvo;
- razložil dejavnike, ki vplivajo na podnebje in rastlinstvo Afrike;
- s pomočjo ustreznih klimogramov ugotovil količino in razporeditev padavin ter temperatur preko leta v posameznih toplotnih pasovih Afrike ter sklepal o podnebnem tipu;
- s pomočjo ustreznega slikovnega gradiva opisal in določil na karti značilne tipe naravnega rastlinstva v Afriki;
- na karti pokazal najpomembnejše pokrajinske enote Afrike in opisal njihove temeljne geografske značilnosti;
- znal pojasniti pomen odkrivanja Afrike in kolonializma za današnje politične razmere na kontinentu;

- razložil in določil značilne oblike kmetovanja v Afriki in naštel glavne kmetijske kulture, pomembne za samooskrbo in izvoz;
- omejil sušna območja v Afriki, razložil vzroke in posledice sušnosti;
- ovrednotil posledice suše za prebivalstvo;
- s pomočjo tematske karte določil glavna rudarska in naftna območja v Afriki in jih povezal z geološko zgradbo;
- ovrednotil pomen rudnih bogastev za gospodarstvo izbrane države ob primeru bakrovega pasu;
- poznal in razložil poglobitve gospodarske in politične probleme Afrike.

Menimo, da je tudi učni načrt za srednje šole (splošne gimnazije) preveč splošen in premalo vključuje pomen razumevanja duhovnega sveta v Afriki kot osnovo za razumevanje gospodarstva.

Regionalna geografija Afrike na fakulteti

Na **Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani** je geografija Afrike zastopana v prvostopenjskem univerzitetnem dvodisciplinarnem študijskem programu geografija in v prvostopenjskem univerzitetnem študijskem programu geografija (9). Geografija Afrike je samostojni predmet v študijskih programih tudi na Mariborski univerzi, medtem ko je na Univerzi na Primorskem vključena v okvir poučevanja o geografiji sveta.

Prvostopenjski univerzitetni študijski program geografije na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani obsega dva predmeta (Geografija Severne Afrike in Jugozahodne Azije, Geografija Podsaharske Afrike). Vsak predmet je ovrednoten s 3 ECTS točkami. Iz opisa vsebin ugotovimo, da je struktura precej podobna napovedanim vsebinah za gimnazije. Premalo je poudarka na razumevanju razmer v Afriki.

ECTS (European Credit Transfer Sistem) temelji na vrednotenju študentovega dela. 1 ECTS predstavlja 25–30 ur dela študenta.

Preglednica 2: Vsebina predmetov Geografija Severne Afrike in Jugozahodne Azije ter Geografija Podсахarske Afrike na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (4).

Predmet	Vsebina
Geografija Severne Afrike in Jugozahodne Azije	spoznavanje naravnih značilnosti in družbenogeografskih razmer Podсахarske Afrike (južno od Sahare), razumevanje osnovnih regionalno-geografskih značilnosti tega dela Afrike, usvajanje temeljnih geografskih potez Afrike kot celote in njenih posameznih delov, usposabljanje za pravilno vrednotenje pomena posameznih delov glede na celo Afriko ter tudi na druge celine
Geografija Podсахarske Afrike	spoznavanje naravnih značilnosti in družbenogeografskih razmer Severne Afrike (severno od Sahare) in Jugozahodne Azije, razumevanje osnovnih regionalno-geografskih značilnosti obeh delov Afrike in Azije, usvajanje temeljnih geografskih potez obeh teh delov kot celote in njihovih posameznih delov, usposabljanje za pravilno vrednotenje pomena posameznih delov glede na celo Afriko in Azijo ter glede na druge celine

Na prvostopenjskem univerzitetnem dvopredmetnem študijskem programu Geografija, torej za bodoče učitelje, sta ponujena oba enaka predmeta (Geografija Severne Afrike in Jugozahodne Azije in Geografija Podсахarske Afrike) kot na prvostopenjskem enopredmetnem študiju geografije.

Nadgradnja znanj, ki jih srednješolci prinesejo na **mariborski oddelek za geografijo** na področju geografije Afrike je vezana na izobraževanje za poklic učitelja geografije (pedagoški študijski programi). V sistemu nekdanjega univerzitetnega izobraževanja na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru se je na študijskem programu pedagoške geografije izvajal predmet Regionalna geografija Afrike in Azije v obsegu 75 ur (50 ur predavanj in 25 ur seminarja). Ta obseg je zadoščal za poglobljene vsebine in aktivno delo s študenti, tako da so tudi po ocenah učiteljev praktikov na osnovnih in srednjih šolah študentje imeli dobro znanje iz področja regionalne geografije tako Afrike kot Azije. S spremembo študijskih programov iz univerzitetnih v bolonjske programe prve stopnje se je položaj predmeta geografije Afrike, sedaj na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Mariboru spremenil. Predmet ni več povezan z Azijo, ampak je samostojni predmet Regionalna geografija Afrike v obsegu 3 ECTS. Predmet se bo izvajal v 2. letniku bolonjske 2. stopnje študija.

Učna gradiva o geografiji Afrike (in Azije)

Da bi povezali mnoga gradiva in jih naredili uporabna za učitelje, smo leta 2008 na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru v okviru predmeta Regionalna geografija Afrike s pomočjo študentov, njihovega

poznavanja filmov, predstavitev, digitalnih kart in člankov zbrali in uredili gradiva za poučevanje Afrike in Azije. Gradiva za poučevanje, raziskovanje in učenje o Afriki in Aziji so inovativno učno gradivo (9) sestavljeno iz treh vsebinskih sklopov: poučevanje, raziskovanje in učenje.

V razdelku poučevanje so pripravljene pripomočki za učitelje. Razdelek vključuje učne priprave za učitelje ter navodila za uporabo gradiv, predvsem filmov, predstavitev in kart. V njem so tudi diplomske in seminarske naloge študentov, ki so obiskali določene dele Afrike ali Azije. Prednost zbranih gradiv je, da izhajajo iz spletnih povezav in so zaradi grafičnih, slikovnih in drugih tehničnih lastnosti privlačna mladim, pa tudi učiteljem.

V poglavju o raziskovanju Afrike so zbrani prispevki o novih vsebinah, ki so tematsko precej vezani na probleme na Afriški celini in na okoljske teme. V tem razdelku je mnogo povsem novih vsebin, prevedenih iz tujih virov, ki so pomembna popestritev spoznavanja Afrike. Te vključujejo problemski pristop, tematske pristope, lokalne probleme, opise inovacij in povsem nove poglede na probleme v Afriki in na njihove vzroke.

Preglednica 3: Tematski sklopi učnih gradiv o Afriki (5).

Št.	Naslov tematskega sklopa
1	Mednarodna trgovina v Afriki in Aziji
2	Naravno in družbeno gibanje prebivalstva v Afriki in Aziji
3	Ohranjanje rastlinskih in živalskih vrst v Afriki in Aziji
4	Onesnaževanje v Afriki in Aziji
5	Otroci kot izkoriščena delovna sila v Afriki in Aziji

Preglednica 4: Notranja zgradba posameznega tematskega sklopa (5).

Poučevanje	Raziskovanje	Učenje
<ul style="list-style-type: none"> • članki • diplomska dela • spletne povezave • statistika • učne priprave 	<ul style="list-style-type: none"> • intervjuji • svetovni popotniki 	<ul style="list-style-type: none"> • filmi • grafi • križanke • ppt predstavitev • slike • tematske karte

V tretjem delu, ki zajema učenje, so delovne naloge za dijake in učence: kvizi, križanke in gradiva, ki jih lahko učenci uporabijo za pridobivanje in utrjevanje znanja.

Gradiva za regionalno geografijo Afrike in Azije so razdeljena v 5 tematskih sklopov: mednarodna trgovina, naravno in družbeno gibanje prebivalstva, ohranjanje rastlinskih in živalskih vrst, onesnaževanje okolja, otroci kot izkoriščena delovna sila. Znotraj vsakega sklopa so trije razdelki: poučevanje, raziskovanje in učenje.

Da bi bilo izobraževanje o Afriki čimbolj doživeto, so gradiva kombinirana tekstovno, slikovno in s statističnimi podatki. Izkušnje dela s študenti kažejo, da se trajno znanje gradi le z razumevanjem posameznih dejstev in s povezavo le-teh v zgodbe. Ta proces mora opraviti učenec ali dijak skupaj z učiteljem. Zgolj podatki in opisovanje ne pripeljejo do resničnega povezovanja in razumevanja stvarnosti. Zato smo dali večji poudarek aktivni uporabi različnih gradiv, na primer filmov in statičnih podatkov ali potopi-

snih opisov in predstavitev. S tem želimo doseči proces uživanja v način življenja ljudi v Afriki in razumevanje afriškega vsakdana.

Sklep

Predmet Regionalna geografija Afrike je zelo privlačen ne samo za dijake ter študente geografije ampak tudi za študente drugih študijskih smeri, predvsem jezikoslovnih. Zaradi pomanjkanja ustreznih učnih gradiv smo s študenti mariborskega Oddelka za geografijo zbrali in uredili številna gradiva, ki so lahko pomemben pripomoček za izobraževanje o Afriki. Mnogim učiteljem smo ta gradiva poslali na zgoščenkah.

V prihodnje nameravamo zbrano gradivo prenoviti in ga preurediti v e-gradivo ter tako omogočiti splošen dostop. Zavedamo se, da je pogosto zbiranje podatkov zelo zamudo, zato je smiselno, da se vsa že obstoječa gradiva uredijo v e-oblike in s tem postanejo dosegljiva najširšemu krogu uporabnikov. Zagotovo bosta Afrika in njeni prebivalci še dolgo zanimiva in vzgojna tema v geografiji!

Viri in literatura

1. Afrika v slovenskem šolskem sistemu. 2010. Ljubljana.
2. Jeffes, N. 2009: Podoba Afrike v slovenskih medijih. Medmrežje: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/09/mediawatch/print.html>
3. Radinja, A. 2009: Učbeniki kot akter pri zahodni konstrukciji Afrike. Medmrežje: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/radinja-ajda.pdf>.
4. Spletna stran: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Medmrežje: <http://geo.ff.uni-lj.si>.
5. Učna gradiva za predmet Geografija Afrike in Azije. 2010. Maribor.
6. Učni načrt: Program osnovnošolskega izobraževanja – geografija. 2003. Ljubljana.
7. Učni načrt Geografija: gimnazija, strokovna gimnazija. 2010. Ljubljana.
8. Vrišer, I. 2002: Uvod v geografijo. Ljubljana.
9. Vovk Korže, A. 2010: Regionalna geografija Afrike. Delovno gradivo. Maribor.

Nova destinacija: odgovornost

Odgovorni turizem v Burkina Fasu

"Podpiramo turizem, ki dopušča srečavanje med ljudmi in spoštovanje posameznikovih vrednot. Ne podpiramo turizma, ki pomeni priti, kupiti in oditi, brez odgovornosti za to, kaj se zgodi po odhodu. Naša glavna skrb ni v številu turistov in milijardah denarja, temveč v razvoju pristopa, ki bi spodbujal odgovornost, spoštovanje vrednot ter okolja, v katerem se gibljemo", o razvoju turizma pripoveduje Dansa Bitchibali, regionalni direktor za kulturo, turizem in komunikacijo v Burkina Fasu.

Burkina Faso je zahodnoafriška država, ki ni najbolj popularna turistična destinacija. Kdor bo po njej potoval, bo užival v različni ponudbi in v turistični osamljenosti. Država ima potencial za razvoj turizma, a ključnega

Turisti se lahko udeležijo tudi delavnice tkanja. Bombaž je najpomembnejša surovina Burkine Faso (foto: Barbara Vodopivec).

pomena je nadzorovan in omejen razvoj te gospodarske panoge. Turizem lahko znatno prispeva k zmanjšanju revščine, razlik med bogatimi in revnimi, pa tudi prispeva k trajnostnemu razvoju. To je mogoče le, če so vanj vključene najbolj ranljive druž-

bene skupine. Pri tem ni pomembno le sodelovanje lokalnih skupnosti, temveč moč odločanja in nadzor nad razvojem turistične infrastrukture ter bolj enakopravna porazdelitev turističnega dobička.

Turisti se lahko v okviru delovanja društva Kafuli in v okviru projekta Nova destinacija: odgovornost v mestu Bobo Dioulasso udeležijo delavnice o burkinafaški kuhinji. Skupaj z vodjo delavnice obišejo tudi lokalno tržnico, kjer spoznavajo lokalne sestavine (foto: Barbara Vodopivec).

Na področju odgovornega turizma je v letu 2010 v Burkina Fasu pričelo delovati tudi slovensko Društvo za človekove pravice in človeku prijazne dejavnosti Humanitas, ki z lokalno organizacijo Kafuli na področju izobraževanja, botrstva in pravične trgovine sodeluje že 10 let. Skupaj z Umanotero, Slovensko fundacijo za trajnostni razvoj, sta Kafuli in Humanitas v mestu Bobo Dioulasso na jugozahodu Burkine Fasa oblikovala številne delavnice, preko katerih se lahko turisti neposredno seznanijo z lokalnimi prebivalci ter z njimi spregovorijo o njihovem delu, življenju in izzivih, s katerimi se soočajo. Delavnice omogočajo vključevanje ranljivih skupin v gospodarski sektor; saj jim prinašajo zaslužek, obenem pa se del zbranih sredstev vlaga v nove lokalno-razvojne projekte.

Popotniki in turisti, ki v mestu Bobo Dioulasso obišejo Kafuli, lahko izbirajo med naslednjimi dejavnostmi: obisk polja ekološkega bombaža in pomoč pri obiranju "belega zlata", tkanje iz burkinafaškega ekološkega bombaža, priprava tradicionalnih lokalnih jedi, učenje oblikovanja kipcev iz bronu pri lokalnih umetnikih, okušanje svežega ekološkega manga in predstavitev njegovega sušenja, razkrivanje skrivnosti tradicionalne pridelave lokalnega piva in spoznavanje bogate zgodovine Burkina Fasa z učenjem osnov lokalnega jezika dioula.

Pomemben poudarek projekta o odgovornem turizmu je tudi ozaveščanje turistov in popotnikov o negativnih posledicah turizma, o potrebah po okolju in človeku prijaznejšega načina potovanja ter delovanja, saj si sprememb ne moremo zamisliti brez zavedanja o naši lastni vlogi v svetovnih procesih in globalnih problemih.

In kaj je odgovorni turizem? Različne ideje in smernice lahko v grobem strnemo v pet točk: varovanje okolja, spoštovanje lokalnih kultur in ljudi, družbene in gospodarske koristi lokalnih skupnosti, ohranjanje naravnih virov in zmanjšanje onesneževanja.

Več informacij o projektu "Nova destinacija: odgovornost" najdete na www.humanitas.si in na info@humanitas.si.

Barbara Vodopivec

Ekскурzije Ljubljanskega geografskega društva v letu 2011

Terske doline

(26. marec 2011; strokovni vodja: Andrej Bandelj, univ. dipl. geograf)

V podnožju Muzcev smo se po delu naravoslovne poti med Plan de Ciclamini v bližini prelaza Tanamea preko zaselka Šimac/Simaz in naselja Mužac/Musi sprehodili do izvira reke Ter. V Bardu/Lusevera nas je v tamkajšnji cerkvi in etnografski zbirki upokojeni profesor in kulturni delavec Viljem Černo seznanil z zgodovino slovenstva v Zgornjih Terskih dolinah. Ekскурzijo smo sklenili z obiskom jame v Zavarhu/Villanova delle Grotte.

Rezija

(16. april 2011; strokovni vodja Andrej Bandelj, univ. dipl. geograf)

Po uvodnem postanku ob samostanu v Mužacu (Moggio Udinese)

v Železni dolini smo se odpravili v Rezijo. Na Ravanci so nas v kulturnem domu sprejeli domačini in nam pod vodstvom Sandra Quaglie na izviren način predstavili svojo dolino, zgodovino, narečje in običaje. Sledil je obisk Informacijskega središča parka Julijske Predalpe in muzeja brusačev na Solbici pod vodstvom Luigie Negro. Po delu krožne pohodne poti z imenom "Ta lipa pot" smo se od Solbice podali do Brajde pod Osojanami. Za konec smo si ogledali še slap Barman.

Karnija

(14. maj 2011; strokovni vodja Andrej Bandelj, univ. dipl. geograf)

Karnija je gorska pokrajina na severnem robu dežele Furlanije – Julijske krajine. V pokrajinskem središču Tolmezzu smo v eni od tamkajšnjih starih palač obiskali Karnijski etnografski

Sandro Quaglia med razlago ob maketi doline Rezije v Informacijskem centru Julijskih Predalp na Ravanci (foto: Primož Pipan).

Pogled na Breginj, v ozadju pogorje Stola (foto: Primož Pipan).

muzej. Sledila je vožnja po dolini reke Tilment proti zahodu. Iz kraja Ampezzo smo zapeljali v sotesko reke Lumiei, ki je v najožjem delu pregrajena za potrebe hidroelektrarne. Za jezom, ki je v času gradnje veljal za enega najvišjih v Evropi, se razprostira umetno jezero. Nad njim smo obiskali Sauris/Zahre, najvišje ležeče naselje v deželi. Tu živijo prebivalci, ki še vedno govorijo arhaično nemško narečje, saj so se prvi naseljenci priselili sem s Tirolske in Koroške že v 14. stoletju. Iz Saurisa smo se vrnili v dolino Tilmenta in pot nadaljevali ob reki Degano proti severu. Zavili smo v stransko dolino Pesarina, ki slovi po čudovitih gorah (Pesarinski Dolomiti) in bogati tradiciji izdelovanja ur. Posebej zanimiva je urarska učna pot po vasi Pesariis, ob kateri so postavili deset najrazličnejših modelov velikih ur. Zanimiv je bil tudi postanek ob poševnem

zvoniku v osrednjem kraju doline – Prato. Sledila je še vožnja prek prelaza Valcalda proti vzhodu. Nad njim se dvigata gori Crostis in Zoncolan. Zoncolan je tudi znano smučarsko središče. Spustili smo se v dolino reke But, ob kateri teče glavna cesta proti Ziljski dolini v Avstriji. Ta cesta je slovela že v rimskem obdobju, ko so jo imenovali "Via Iulia Augusta". Ob njej ležijo arheološki ostanki nekdanjega mesta Iulium Carnicum, ki se danes imenuje Zuglio.

Dobrovlje in Zadrebčka dolina

(3. september 2011; strokovna vodja Martina Pečnik Herlah, univ. dipl. geograf, ambasadorica programa Leonardo da Vinci za Slovenijo)

Iz Malih Braslovč smo se po "partizanki" odpeljali čez Zgornje Gorče

in Obramlje proti Dobrovljam. Pred Dobrovsko vasjo smo se peš povzpeli na razgledni Bezovec (857 m). Sestopili smo mimo kmetij Covnik, Rovtnik in Kokovnik, od koder smo se odpeljali na Čreto do ekološke kmetije Završnik. Po krajši vožnji smo od Jegovnika pot nadaljevali peš do cerkvice svete Marije in svete Katarine na Čreti. Po gozdni cesti smo se odpeljali v Zadrebčko dolino, kjer smo v Nazarjih obiskali Bohačev toplar, v katerem je urejena zbirka o zgodovini Nazarij in lesarski dejavnosti ter zbirka domače umetnostne obrti Zgornje Savinjske doline.

Breginjski kot

(15. oktober 2011; strokovni vodji Aljaž Celarc in Tea Erjavec, študenta geografije, člana Društva mladih geografov Slovenije)

V Breginju smo si ogledali etnološko vojaško zbirko in Ščirnov ograd, ki prikazuje življenje pred potresom leta 1976 in je edini arhitekturni ostanek starega Breginja. Obiskali smo tudi Logje, ki so ena od bolj avtentičnih Kotarskih vasi, saj tam najdemo številne tipične hiše z beneško-slovensko arhitekturo, ki jih potres ni porušil. Popoldne smo se napotili k zavoju Nadiže pri Kredu in Robiču pred ozko vrezano dolino med Matajurjem in Mijo.

Kostel in Osilnica

(12. november 2011; strokovna vodja mag. Brigita Gregorčič, prof. geografije in geologije, Osnovna šola Fara).

V vasi Vrh pri Fari so nam na Lukčevi domačiji predstavili tradicijo kostelskega krošnjarjenja. Sprehodili smo se po krožni poti med slapom Nežica, potokom Prifarski jarak z mnogimi lehnjakovimi pragovi in zaselkom Tišenpolj ter se pred polnilni-

co vode Costella seznanili z gospodarskim utripom območja. Vas Fara nam je postregla z romarsko cerkvijo Marijinega Vnebovzvetja in zunanjo stjo tipične kostelske hiše. Na kovačiji Gorše v Mirtovičih smo izkusili prikaz kovaške obrti. V Bosljivi Loki smo se seznanili s prikazom domače obrti izdelovanja rož iz papirja in obiskali vzorno obnovljeno Matičetovo domačijo. V Ribjeku smo obiskali cerkvico sv. Egidija in ribogojnico, v Osilnici pa smo se v hotelu Kovač seznanili s primerom uspešnega turističnega razvoja najmanjše občine po številu prebivalcev v Sloveniji.

Vabljeni, da se nam na prihodnjih ekskurzijah pridružite tudi Vi. Fotografije z ekskurzij si lahko ogledate na: <http://www.lgd-geografi.si/>, kjer je objavljen tudi program ekskurzij za pomlad 2012. Program ekskurzij za pomlad 2012 pa najdete tudi v tej številki Geografskega obzornika.

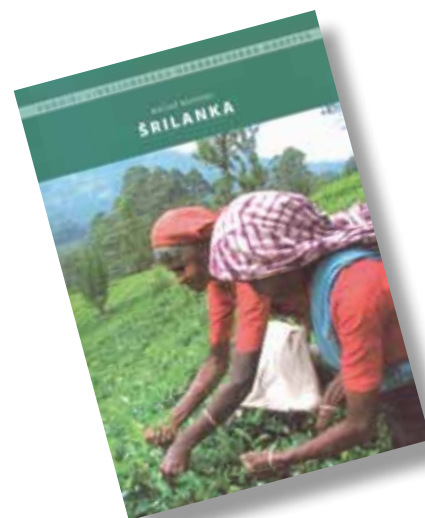
Primož Pipan, Andrej Bandelj

Zvonik cerkvice sv. Egidija v Ribjeku z Loško steno v ozadju (foto: Primož Pipan).

Matjaž Napokoj, 2011: Šrilanka

Vodniki Ljubljanskega geografskega društva. Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU, 179 str.

V letu 2011 nas je razveselila novost med vodniki Ljubljanskega geografskega društva. Vodnik z naslovom Šrilanka avtorja Matjaža Napokoja je šestnajsti po vrsti vodnikov Ljubljanskega geografskega društva in hkrati tudi osmi neevropski ter šesti z območja Azije.

Vodnik je pravzaprav podrobna knjiga o tem azijskem otoku, ki ne samo po svoji obliki, pač pa tudi skozi svojo ambivalentno vlogo v pretekli in polpretekli zgodovini zbuja vprašanje ali gre za azijsko solzo ali azijski dragulj. Avtor je v njej predstavil lastne izkušnje z otoka dopolnjene z dodatno literaturo, ki obsega 33 bibliografskih enot. Šrilanka je podrobno in slikovito opisana na 179 straneh formata A5, besedilu pa posebno težo daje kar 139 grafičnih elementov v obliki tematskih kart, grafov, diagramov in zlasti fotografij. Predvsem fotografije poskrbijo, da bralec, ne glede na svoje predznanje, dobi vtis o slikovitosti dežele, ki ji lega v tropskem pasu daje neizbrisen pečat, pa najsi

gre za številne zavarovane predele ali za prostrana območja kulturne pokrajine in urbanih sredin.

Avtor nam razkrije, da je Šrilanka azijska posebnost v več pogledih. Kljub svoji majhnosti, saj obsega za azijske razmere sila skromnih 65.610 kvadratnih kilometrov in je na primer manjša kot Nepal, in kljub neposredni meji z drugo največjo azijsko državo, ki se postopno razvija v svetovno velesilo, je Šrilanki uspelo ohraniti formalno samostojnost in vidno vlogo na politični karti Južne Azije. Lega na otoku, ki geološko predstavlja jugovzhodni rob Indijske podceline preden ta potone globoko v Indijski ocean, je zagotovo pomemben dejavnik, ki je oblikoval zgodovino tega gosto poseljenega otoka in še danes vpliva na njegovo življenje. A etnična in predvsem verska raznolikost z bolj ali manj intenzivnim vpletanjem

velesil, od katerih je nesporno največji vpliv Indije, je Šrilanki ob specifični legi na robu Indijskega oceana v zadnjih desetletjih namenila vlogo križnega žarišča Južne Azije. Avtor dosledno opiše vzroke in potek vojn za neodvisno tamilsko državo Eelam ter daljnovidno sklene, da navkljub neizpodbitni zmagi šrilanške vojske nad upornimi Tamilci januarja 2009 dolgoročnega miru najbrž ne gre pričakovati vse dotlej, dokler ne bodo odpravili vzrokov za nastanek napetosti. A kljub tej žalostni zgodbi vodnik pokaže, da je Šrilanka še vse kaj drugega. Nazoren opis socialnih razmer, jezikovne, etnične in religijske sestave otoka bralcu prikaže kompleksnost družbenih razmer, ki je posledica toka dogajanj skozi zgodovino in velikega vpliva z indijske podceline. Velika prednost vodnika, ki poveča njegovo uporabnost, je tudi opis priporočenih devetdnevne poti po otoku, ki je

osredotočena na obisk osrednjega dela in jugozahodne obale.

Ob zbirki do sedaj izdanih vodnikov Ljubljanskega geografskega društva iz območja Azije, je vodnik po Šrilanki prvi z območja Južne Azije in tako tudi pomembno prispeva k nastajanju slovenske strokovne literature s tega dela sveta. Zaradi svoje obsežnosti, demografske številčnosti in tudi fizične oddaljenosti Južne Azije kot celote prepogosto zanemarjamo in pozabljammo na manjše države na "robu" odločanja, kar je nestrokovno in vodi k površnemu spoznavanju sveta ter obravnavanju problemov iz teh območij. Vodnik Šrilanka je pomemben prispevek, da do takih nestrokovnosti ne bo prihajalo. Tudi zato je vodnik zelo dobrodošla knjiga med slovensko regionalno geografsko literaturo.

Matej Ogrin

Ekskurzije Ljubljanskega geografskega društva pomlad 2012

VIDEM Z OKOLICO

17. marec 2012

Vodja: Andrej Bandelj, univ. dipl. geograf

Cilj: Obisk mesta v srcu Furlanije. Spoznavanje kulturne prestolnice Furlanov, njene arhitekture in zgodovine. Obisk okolice mesta.

Okvirna pot: Ljubljana – Sežana – Videm – Sežana – Ljubljana.

Odhod: 7.00, parkirišče pred dvorano Tivoli, Ljubljana.

KANALSKA DOLINA

21. april 2012

Vodja: Andrej Bandelj, univ. dipl. geograf

Cilj: Spoznavanje doline, ki slovi po svoji štirijezičnosti. Obisk naravnih lepot v okolici Trbiža. Soočanje s slovenskim elementom Kanalske doline. Vpogled v zgodovinsko vpetost območja med Furlanijo, Slovenijo in Koroško.

Okvirna pot: Ljubljana – Kranjska Gora – Mangartska jezera – Trbiž – Žabnice – Višarje – Ovčja vas – Ukve – Naborjet – Tablja – Trbiž – Kranjska Gora – Ljubljana.

Odhod: 7.00, parkirišče pred dvorano Tivoli, Ljubljana.

Priporočena oprema: lahka pohodna obutev (krajši, nezahtevni odseki hoje).

Doplačilo: kabinska žičnica na Višarje.

POPOTRESNA OBNOVA V FURLANIJ

19. maj 2012

Vodja: dr. Primož Pipan, univ. dipl. geograf

Cilj: Spoznavanje obnove po potresih v Furlaniji leta 1976 na izbranih naseljih.

Okvirna pot: Ljubljana – Sežana – Videm – Pušja vas – Portis (stari in novi) – Bordano – Humin – Osoppo – Videm – Sežana – Ljubljana.

Odhod: 7.00, parkirišče pred dvorano Tivoli, Ljubljana.

Priporočena oprema: lahka pohodna obutev (krajši, nezahtevni odseki hoje).

Doplačilo: 5 € (razstava Tierremotus v Pušji vasi).

VIDEM Z OKOLICO

Okvirni program: Približno 100.000 prebivalcev živi v mestu, ki nosi vsaj štiri imena: za Furlane je Udin, za Italijane Udine, beneški Slovenci mu pravijo Viden, v knjižni slovenščini pa je znan kot Videm. Glavni mestni trg velja za najlepši v beneškem slogu zgrajeni trg na celini. Mestu je dal poseben pečat slikar Tiepolo. V bližini je tudi mogočna romanska stolnica. Danes veliko Beneških Slovencev dela in živi prav v tem mestu, saj je več rojakov naseljenih na ravnini, kjer tradicionalno niso bili prisotni, kot pa v hriboviti Benečiji. Ogleдали si bomo tudi nekaj okoliških znamenitosti (Campoformido, Vila Manin; vojaško letališče Rivolto).

Prijave na ekskurzije sprejemamo na telefonskem odzivniku: **01/ 200 27 30**. Prosimo, da se pri prijavi predstavite z imenom in priimkom, pustite pa še telefonsko številko, na kateri ste dosegljivi.

Finančni prispevek za izvedbo ekskurzije znaša **20 €** za člane LGD oziroma **30 €** za nečlane; obvezno ga nakažite na transakcijski račun št. **02010-0092471715** (Ljubljansko geografsko društvo, Aškerčeva 2, 1001 Ljubljana, Namen plačila: **IME EKSKURZIJE**). Plačilo v času same ekskurzije je 2 € dražje. Cena ne zajema stroškov prehrane.

Za dodatne informacije ali vprašanja se obrnite na Primoža Pipana: primoz.pipan@zrc-sazu.si

POPOTRESNA OBNOVA V FURLANIJ

Okvirni program: Potresa 6. maja 1976 z magnitudo 6,4 in 15. septembra 1976 z magnitudo 6,1 po Richterjevi lestvici z epicentrom na območju Pušje vasi sta v Furlaniji zahtevala 939 žrtev, 157.000 ljudi pa je ostalo brez strehe nad glavo. Obnova, ki jima je sledila, velja v sosednji Italiji za edino uspešno izvedeno obnovo po potresih. Obiskali bomo širše območje epicentra potresov, si ogledali naselja, ki so jih potresi najhuje prizadeli, se seznanili s potekom njihove obnove in z njihovim današnjim stanjem. Obiskali bomo Pušjo vas, novi in stari Portis, občino Bordano in Humin.

KANALSKA DOLINA

Okvirni program: Kanalska dolina je 25 km dolga dolina med Julijskimi in Karnijskimi Alpami ter Karavankami in Ziljskimi Alpami. Dolino označujeta pestra narodnostna in jezikovna podoba, pa tudi izjemne naravne lepote. Med tokratno ekskurzijo si bomo ogledali dolino Mangartskih jezer. Sprehodili se bomo skozi središče Trbiža, ki je nekoč slovelo predvsem med obiskovalci tamkajšnjega sejma. Ustavili se bomo na razvodju med črnomorskim in jadranskim povodjem v Žabnicah ter se povzpeli na Višarje. V Ukvah in Naborjetu bomo videli posledice ujme iz pred nekaj let.

